

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Кафедра цивільного права

ЗАХИСТ СІМЕЙНИХ ТА СПАДКОВИХ ПРАВ

ПРАКТИКУМ

для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня
спеціальність D8 «Право» / 081 «Право»

Одеса
Фенікс
2025

УДК 347.6:347.65/.68:347.9
3-38

Рекомендовано до друку
навчально-методичною радою Національного університету
«Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 29 серпня 2025 року).

Редактори:

Харитонов Є.О. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Берназ-Лукавецька О.М. – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Рецензенти:

Менджул М.В. – докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри цивільного права та процесу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Святошнюк А.Л. – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри цивільно-правових дисциплін Національного університету імені І.І. Мечникова.

Захист сімейних та спадкових прав : практикум для здобувачів
3-38 вищої освіти першого (бакалавр.) рівня, спец. Д8 «Право» /
081 «Право» [Електронне видання] / за ред.: Є. О. Харитонova,
О. М. Берназ-Лукавецької ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса :
Фенікс, 2025. – 70 с. – Режим доступу: ...

ISBN 978-617-8430-92-4

Практикум містить перелік тем, які розглядаються під час навчання, питання практичних занять, кейси, які здобувачі освіти вирішують у процесі навчання, завдання для самостійної роботи, рекомендовану наукову літературу.

Розроблено для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 081 «Право».

УДК 347.6:347.65/.68:347.9

ISBN 978-617-8430-92-4

© Колектив авторів, 2025

Автори:

Харитонов Є.О. – доктор юридичних наук, професор (ORCID ID: 0000-0001-5521-0839) - тема 7;

Берназ-Лукавецька О.М. – кандидатка юридичних наук, доцентка (ORCID ID: 0000-0002-2133-1672) – тема 1;

Давидова І.В. – докторка юридичних наук, професорка (ORCID ID: 0000-0001-5622-671X) – тема 8;

Адамова О.С. – кандидатка юридичних наук, доцентка (ORCID ID: 0000-0002-6389-1192) – тема 3;

Журило С.С. – кандидат юридичних наук (ORCID ID: 0000-0002-4355-5060) – тема 5;

Личко В.С. – кандидатка юридичних наук, доцентка (ORCID ID: 0000-0002-4987-5663) – тема 4;

Оскілко О.О. – доктор філософії (081 Право) (ORCID ID: 0009-0002-3699-3246) – тема 9;

Цал-Цалко Ю.Ю. – кандидатка юридичних наук, доцентка (ORCID ID: 0000-0002-4441-1309) – тема 2;

Яніцька І.А. – кандидатка юридичних наук, доцентка (ORCID ID: 0000-0002-4729-9076) – тема 6.

ВСТУП

Практикум з навчальної дисципліни «Захист сімейних та спадкових прав» створений з метою поглиблення знань здобувачів вищої освіти та формування у них практичних навичок застосування правових норм у сфері сімейних і спадкових правовідносин. Даний посібник орієнтований на поєднання теоретичного матеріалу з практичною діяльністю, що сприяє кращому розумінню та закріпленню знань.

У практикумі подано перелік основних тем, які розглядаються під час навчального курсу, що дозволяє здобувачам освіти систематизувати матеріал і вибудувати цілісне уявлення про предмет. Значну увагу приділено практичним завданням та кейсам, що моделюють реальні життєві ситуації, в яких здобувачам освіти необхідно знайти правове рішення. Це формує професійне мислення та вміння застосовувати законодавство на практиці.

Окремий блок складають завдання для самостійної роботи, спрямовані на розвиток навичок аналізу нормативно-правових актів, судової практики, а також на вироблення умінь аргументовано відстоювати правову позицію. Для поглибленого вивчення тематики подано рекомендований перелік наукової та навчальної літератури, що дає можливість розширити теоретичну базу та підготуватися до подальшої науково-дослідницької діяльності.

Практикум покликаний спростити роботу здобувачів освіти, надати їм орієнтири у вивченні дисципліни та сприяти ефективному засвоєнню матеріалу. Його використання у навчальному процесі допоможе здобувачам освіти не лише отримати знання, але й виробити вміння застосовувати їх у майбутній професійній діяльності.

Методами викладання та навчання є:

- лекційні заняття – подання теоретичних знань про правові механізми захисту сімейних і спадкових прав; проблемних питань і завдань щодо тлумачення норм сімейного та спадкового права; практичних кейсів, судової практики та правових позицій Верховного Суду;

- практичні заняття – розв’язання ситуаційних (казусних) завдань; аналіз судових рішень і складання правових висновків; моделювання юридичних ситуацій (укладення договорів, складання заповітів, позовних заяв, звернень тощо); проведення ділових і рольових ігор («судове засідання», «медіація у сімейних спорах»);
- самостійна робота– опрацювання нормативно-правових актів, судових рішень, наукових джерел, підготовка рефератів, есе, презентацій.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Тема за п/п	Назва теми	У тому числі		
		Лекції	Практичні	Самостійна робота
Тема 1.	Визначальні категорії навчального курсу	1	-	6
Тема 2.	Особливості захисту майнових прав подружжя	1	2	6
Тема 3.	Шлюбний договір, як спосіб захисту майнових прав подружжя	2	2	6
Тема 4.	Особливості захисту немайнових прав подружжя	2	2	7
Тема 5.	Особливості захисту прав дітей за сучасним законодавством	1	2	7
Тема 6.	Особливості захисту немайнових прав інших членів сім'ї та родичів	1	2	7
Тема 7.	Особливості реалізації та захисту спадкових прав	2	2	7
Тема 8	Спадковий договір подружжя, як спосіб захисту майнових прав	2	2	7
Тема 9	Особливості захисту спадкових прав батьків та дітей	2	2	7
Всього		14	16	60

ТЕМА 1. ВИЗНАЧАЛЬНІ КАТЕГОРІЇ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Питання:

1. Поняття категорій «захист цивільних прав» та «охорона цивільних прав». Співвідношення означених категорій.
2. Поняття та співвідношення категорій «цивільне (сімейне) право» та «цивільний інтерес».
3. Способи захисту цивільних прав в сучасних умовах.
4. Порядок захисту цивільних та сімейних прав.
5. Захист цивільних та сімейних прав судом.
6. Захист цивільних та сімейних прав нотаріусом.
7. Самозахист цивільних та сімейних прав.

Підготуйте презентацію або доповідь на теми:

1. Ефективність нотаріальної форми захисту цивільних та сімейних прав.
2. Правова природа самозахисту цивільних та сімейних прав.
3. Способи самозахисту цивільних та сімейних прав.
4. Механізм відшкодування шкоди, завданої окремими способами самозахисту.
5. Загальна характеристика форм захисту інтересів у сімейному праві України.

Задача 1.

Громадянка Наталія, 34 роки, перебуває у шлюбі з громадянином Ігорем, 39 років. Подружжя проживає разом із їхньою 6-річною дочкою. Протягом останніх двох років Ігор неодноразово:

принижував Наталію в присутності дитини,
систематично обмежував її в користуванні спільними коштами,
а також кілька разів вчиняв фізичне насильство.

Наталія зверталася до поліції, але жодних рішень щодо притягнення Ігоря до відповідальності не було прийнято. Після чергового конфлікту, під час якого Ігор погрожував Наталії, вона забрала дитину, документи і поїхала до батьків у інше місто, без згоди чоловіка, і не пускає його до дитини.

Через тиждень Ігор звернувся до суду з вимогою:

повернути дитину до місця постійного проживання,
визнати дії Наталії незаконними,
зобов'язати її не перешкоджати йому у спілкуванні з дитиною.

Наталія в суді пояснює, що діяла в межах права на самозахист, оскільки мала реальну загрозу для себе і дитини, а правоохоронні органи не забезпечили захисту.

Питання:

Що таке самозахист у сімейному праві згідно зі ст. 18 Сімейного кодексу України? У яких випадках допускається самозахист без звернення до суду чи інших органів? Чи може вважатися переміщення дитини одним із батьків без згоди іншого формою допустимого самозахисту? Чи було дотримано принцип найкращих інтересів дитини в діях Наталії? Які юридичні наслідки можуть настати для Наталії, якщо її дії визнають незаконними? Які альтернативні правові способи захисту (крім самозахисту) вона могла використати? Як би змінилася ситуація, якби Наталія мала судове рішення про заборону наближення Ігоря до неї та дитини?

Задача 2.

Громадянка Ірина, 28 років, перебуває у шлюбі з громадянином Максимом, 32 роки. У подружжя є 5-річний син. Шлюб вони уклали у 2018 році, але фактично не проживають разом вже понад рік. Максим живе окремо, матеріально не підтримує дитину.

Ірина звернулася до державного нотаріуса з кількома вимогами: Оформити аліменти на утримання дитини без звернення до суду; Засвідчити документ про поділ майна, що було набуто у шлюбі (автомобіль і частина вкладу в банку); Засвідчити її заяву про згоду на виїзд дитини за кордон з бабусею на лікування; Надати консультацію про те, чи може нотаріус оформити розірвання шлюбу без суду, якщо чоловік проти.

Питання:

У яких випадках нотаріус має право вчиняти дії, що забезпечують захист цивільних або сімейних прав? Чи може нотаріус оформити аліменти без рішення суду? За яких умов? Які документи для цього потрібні? Які види нотаріально посвідчених договорів можуть укладати подружжя для поділу майна? Чи є нотаріус суб'єктом первинного правового захисту у сфері сімейних прав? Чи може

нотаріус самостійно розірвати шлюб? За яких умов це можливо? Які правові наслідки має нотаріально посвідчена згода на виїзд дитини за кордон? Яку відповідальність несе нотаріус у разі неправильного оформлення документів, пов'язаних із сімейними правами?

Рекомендована література

1. Сімейний кодекс України : Кодекс: Закон України від 10.01.2002 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>
2. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 1.06.2000р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>
3. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04. 2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7.12.20017р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
6. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 1.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>
7. Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні затв. Наказом Міністерства юстиції України від 18.11.2003р. №140/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>
8. Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text>
9. 93 питання з сімейного права: посіб. для суддів; під ред. В. Н. Даценка, Нац. школа суддів України. Київ. Алерта, 2020. 98 с.
10. Аліменти по-новому : науково-практичний коментар Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку стягнення аліментів» ; Центр сімейно-правових досліджень. Київ, 2018. 68 с.

11. Войтенко Т. В Визнання шлюбу недійсним в судовому порядку та застосування правових наслідків його недійсності : монографія. Н.-д. і-т публичного права. Київ. Леся, 2016. 232 с.
12. Дякович М.М. Сімейне право України. Х. : ЕКУС, 2022. 416 с.
13. Дзера О.В., Боднар Т.В. Сімейне право України. К.: Юрінком Інтер, 2023. 520 с.
14. Дмитрук І. М Основи цивільного та сімейного права України : навч.- метод. посібник. Херсон: Гельветика, 2019. 156 с.
15. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посібник. К.: Прав. єдність, 2009. 512 с.
16. Журило С.С. Регулювання усиновлення дітей-громадян України іноземними громадянами: питання теорії та практики: монографія. Одеса. Б. в., 2016. 290 с.
17. Сімейний кодекс України: наук.-практ. коментар : станом на 01 січн. 2025 р. За заг. ред. Харитонова Є. О., Сафончик О. І. Київ: Норма права, 2025. 432с.
18. Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми : кол. Монографія. За заг. ред.: Є. Харитонова, О. Харитонової, І. Давидової, О. Сафончик. Одеса: Фенікс, 2025. 508 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання:

1. Форми захисту інтересів у сімейному праві.
2. Охарактеризуйте основні ознаки самозахисту.
3. Як співвідносяться поняття самозахист, самосуд та самоуправа?

Дайте відповідь на додаткові запитання:

1. Охарактеризуйте захист цивільних та сімейних прав судом у країнах ЄС.
2. Як саме нотаріус здійснює захист сімейних прав в Україні?

Проаналізуйте:

1. Практику застосування судами статті 16 Цивільного кодексу України
2. Матеріальний аспект захисту цивільних прав та інтересів та надайте його коротку характеристику.

3. Процесуальний аспект захисту цивільних прав та інтересів та надайте його коротку характеристику.

Наведіть приклади:

1. Порушення цивільних прав (застосовуючи реєстр судових рішень)
2. Порушення сімейних прав (застосовуючи реєстр судових рішень)

Задача:

До приватного нотаріуса Іванченка С.П. звернулася 70-річна громадянка Коваленко В.О. Вона бажає укласти договір довічного утримання зі своїм сином, Коваленком А.П. Згідно з умовами договору, син зобов'язується надавати матері матеріальне утримання, догляд та медичну допомогу, а після її смерті отримати у власність її двокімнатну квартиру.

Коли нотаріус почав з'ясовувати всі деталі, виявилось, що:

- Коваленко А.П. має посвідчення інваліда II групи і сам потребує періодичного догляду.
- Коваленко В.О. має ще одну дочку, Коваленко О.П., яка проти укладення цього договору. Вона заявляє, що її мати страждає на періодичні провали в пам'яті і не усвідомлює наслідків своїх дій.

Нотаріус, сумніваючись у правомірності укладення такого договору, звернувся до вас за консультацією.

Питання:

1. Які обов'язки має нотаріус при посвідченні договору довічного утримання?
2. Чи може бути укладений такий договір, враховуючи інвалідність набувача (сина)?
3. Чи має право дочка Коваленко О.П. перешкоджати укладенню договору?
4. Які ризики існують для сторін і як нотаріус може їх мінімізувати?

ТЕМА 2.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ПРАВ ПОДРУЖЖЯ

Питання:

1. Підстави та порядок отримання правового статусу подружжя.
2. Правові наслідки зареєстрованого шлюбу та фактичних шлюбних відносин.
3. Цивільне партнерство, як форма організації сімейного життя.
4. Види майнових правовідносин подружжя.
5. Підстави та порядок захисту прав подружжя на спільне майно.
6. Підстави та порядок захисту аліментних прав подружжя.

Підготуйте презентацію або доповідь на теми:

1. Інститут цивільного партнерства в Україні та країнах ЄС.
2. Розподіл майна подружжя при розлученні
3. Порядок захисту прав подружжя на спільне майно у країнах ЄС.
4. Зарубіжний досвід правового регулювання фактичних шлюбних відносин
5. Аналіз судової практики щодо набуття майна сім'єю без реєстрації шлюбу у період спільного проживання.

Задача 1.

Громадянка Олена і громадянин Андрій перебувають у зареєстрованому шлюбі з 2017 року. За час шлюбу вони:

придбали двокімнатну квартиру (оформлена лише на Андрія), купили автомобіль, зареєстрований на Олену, відкрили депозитний рахунок на ім'я Андрія (вклад – €400 000), придбали дачу, яку записали на матір Андрія “для зручності”.

У 2024 році між подружжям виник конфлікт, і Андрій вирішив продати квартиру, не повідомивши Олену. Угоду він уклав із покупцем, не маючи нотаріально посвідченої згоди дружини. Коли Олена дізналася про це, вона:

подала позов до суду, вимагаючи визнати договір купівлі-продажу недійсним,

заявила про порушення її права на спільну сумісну власність,

подала клопотання про арешт депозиту, щоб запобігти його виведенню з рахунку.

Питання:

Яке майно подружжя вважається спільною сумісною власністю згідно із Сімейним кодексом України? Чи є дійсною угода Андрія про продаж квартири без згоди дружини? Які правові наслідки? Чи має Олена право вимагати визнання недійсним договору купівлі-продажу? Чи є майно, записане на матір Андрія (дача), спільною сумісною власністю? Які докази має надати Олена? Які способи захисту порушеного права на спільне майно має Олена? Чи має вона право вимагати поділу депозиту на своє ім'я, якщо рахунок відкрито на чоловіка? Чи має право суд накласти арешт на майно, що перебуває у спільній власності, до вирішення спору?

Задача 2.

Подружжя Іванових, Дмитро та Анна, перебували в шлюбі 10 років. За час шлюбу вони придбали трикімнатну квартиру у Києві, оформивши її на ім'я Анни, та автомобіль, який зареєстрували на Дмитра. Окрім того, Дмитро, користуючись своїм правом, продав сімейне майно, зокрема, антикварні меблі, які були у власності Анни до шлюбу, без її згоди.

Дмитро стверджує, що майно належить йому і що він мав право розпоряджатися ним на власний розсуд, а Анна не мала права заперечувати.

Питання:

1. Визначте правовий режим квартири та автомобіля. Чи підлягають вони поділу між подружжям?

2. Які дії Дмитра щодо продажу антикварних меблів без згоди Анни є порушенням закону?

3. Чи є вагомим аргумент Дмитра про те, що майно належить йому, бо зареєстроване на його ім'я?

4. Які дії повинна вчинити Анна для захисту своїх майнових прав?

Рекомендована література

1. Сімейний кодекс України : Кодекс: Закон України від 10.01.2002 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>
2. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 1.06.2000р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>
3. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04. 2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7.12.20017р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
6. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 1.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>
7. Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні затв. Наказом Міністерства юстиції України від 18.11.2003р. №140/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>
8. Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text>
9. Войтенко Т.В Визнання шлюбу недійсним в судовому порядку та застосування правових наслідків його недійсності : монографія. Н.-д. і-т публичного права. Київ. Леся, 2016. 232 с.
10. Глиняна К.М. Співвідношення правового і соціального статусу дитини в процесі його соціалізації як суб'єкта цивільного права. *Київський юридичний журнал*. 2024. № 5. С. 97-102.
11. Дзера О.В., Боднар Т.В. Сімейне право України. К.: Юрінком Інтер, 2023. 520 с.
12. Дякович М.М. Сімейне право України. Х. : ЕКУС, 2022. 416 с.
13. Дякович, М.М. Сімейне право України: навч. посібник. К.: Прав. єдність, 2009 . 512 с.
14. Сафончик О.І. Вплив римського приватного права на формування інститутів шлюбу та фактичних шлюбних відносин в Україні. *Юридичний вісник*. 2025. № 1. С.138-145.

15. Сафончик О.І., Шамота А.В. Особисті немайнові права чоловіка і жінки, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах. Юридичний вісник. 2021. № 2. С. 54 - 61.
16. Сімейний кодекс України: наук.-практ. коментар : станом на 01 січн. 2025 р. За заг. ред. Харитонova Є. О., Сафончик О. І. Київ: Норма права, 2025. 432с.
17. Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми : кол. Монографія. За заг. ред.: Є. Харитонova, О. Харитонovoї, І. Давидової, О. Сафончик. Одеса: Фенікс, 2025. 508 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання:

1. Чи є тотожними поняття шлюб та фактичні шлюбні відносини?
2. Охарактеризуйте процедуру укладання шлюбу.
3. Чи може шлюб укладатися онлайн?
4. Чи може жінка або чоловік претендувати на аліменти у фактичних шлюбних відносинах?
5. Назвіть правові наслідки фактичних шлюбних відносин майнового та немайнового характеру.

Дайте відповідь на додаткові запитання:

1. Поняття фактичних шлюбних відносин.
2. Що відноситься до спільного майна подружжя?
3. Що не може відноситися до спільного майна подружжя згідно чинного законодавства?
4. Коли виникає право на утримання жінки (чоловіка,) у фактичних шлюбних відносинах?
5. Чи можна запровадити інститут «договору фактичного подружжя» ?

Проаналізуйте:

1. Правове регулювання фактичних шлюбних відносин.
2. Основні проблеми фактичних шлюбних відносин.
3. Процедuru реєстрації цивільного партнерства в Україні та країнах ЄС.

4. Право на утримання жінки (чоловіка,) у фактичних шлюбних відносинах

5. Рішення Артемівського міськрайонного суду Донецької області від 15 лютого 2021 року у справі № 219/8747/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94879824>.

6. Рішення Черкаського районного суду Черкаської області № 113108654 від 25.08.2023. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/113108654/>

Наведіть приклади:

1. Укладання шлюбу у період воєнного часу в Україні
2. Судового рішення щодо поділу майна набутого у фактичних шлюбних відносинах
3. Судового рішення про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу.

Задача 1.

Громадянин Олексій (35 років) та громадянка Марина (30 років) проживали однією сім'єю без реєстрації шлюбу протягом 10 років. Вони спільно вели господарство, мали спільний бюджет і виховували двох дітей. За цей час вони придбали квартиру, яку оформили на ім'я Олексія, та автомобіль, зареєстрований на Марину. Олексій працював програмістом, а Марина займалася вихованням дітей і працювала позаштатним дизайнером.

Після розриву відносин Марина звернулася до суду з позовом про поділ спільно нажитого майна. Олексій заперечує проти позову, стверджуючи, що оскільки їхній шлюб не був зареєстрований, він не підлягає нормам Сімейного кодексу України про спільну сумісну власність подружжя.

Питання:

1. Чи має право Марина на частку в майні, придбаному під час фактичних шлюбних відносин?
2. Які умови необхідні для визнання майна, набутого в незареєстрованому шлюбі, спільною сумісною власністю?
3. Які докази мають бути зібрані Мариною для обґрунтування її позовних вимог?
4. Які права та обов'язки виникають між Олексієм та Мариною щодо дітей?

Задача 2.

Подружжя Іванових, Петро та Марина, розірвали шлюб після 10 років спільного життя. У них є спільний син, 8-річний Максим, який залишився проживати з матір'ю.

На момент розірвання шлюбу Марина перебуває у відпустці по догляду за іншою дитиною, яка є їхньою спільною. Петро працює менеджером у великій компанії, його щомісячний дохід становить 30 000 грн.

Після розірвання шлюбу Петро почав сплачувати аліменти на утримання Максима у розмірі 1/4 від свого доходу, як було встановлено їхньою усною домовленістю. Однак Марина вважає, що цього недостатньо, і також вимагає від Петра аліменти на своє власне утримання, оскільки вона не може працювати через догляд за дитиною. Петро відмовляється сплачувати аліменти на утримання колишньої дружини, посилаючись на те, що вона є працездатною.

Питання:

1. Чи має право Марина вимагати аліменти на своє власне утримання від Петра? Якщо так, то на якій підставі?
2. Який мінімальний розмір аліментів на утримання сина може бути встановлений судом, якщо Петро не погодиться на більшу суму?
3. Чи впливає на право на утримання той факт, що подружжя не уклало шлюбний договір?
4. Які докази мають бути зібрані Мариною для захисту своїх прав у суді?

ТЕМА 3. ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ПРАВ ПОДРУЖЖЯ

Питання:

1. Порівняльна характеристика шлюбного договору в різних правових системах.
2. Поняття та істотні умови шлюбного договору за чинним законодавством України.
3. Порядок укладення шлюбного договору.
4. Підстави та порядок визнання шлюбного договору недійсним.
5. Судова практика в сфері захисту майнових прав подружжя.

Підготуйте презентацію або доповідь на теми:

1. Шлюбний договір : міжнародна практика
2. Проблеми укладення, виконання, зміни та припинення шлюбного договору у країнах ЄС.
3. Визнання недійсним шлюбного договору.
4. Шлюбний договір : загальна характеристика від витоків до теперішнього часу.
5. Аналіз судової практики щодо проблемних питань застосування шлюбного договору.

Задача 1.

Громадянин Дмитро та громадянка Катерина уклали шлюб у 2022 році. Перед цим, за 2 дні до реєстрації шлюбу, вони підписали шлюбний договір, посвідчений нотаріусом. Згідно з його умовами:

Все майно, яке буде набуто у шлюбі, належить виключно Дмитру. Катерина зобов'язується не претендувати на квартиру, в якій вони проживають, навіть якщо вона буде оформлена на неї. У разі розлучення Катерина не має права на аліменти, незалежно від обставин.

Дмитро має право на виховання дитини без згоди Катерини у випадку розлучення.

У 2024 році шлюб розпався. Катерина звернулася до суду з позовом про визнання шлюбного договору недійсним, стверджуючи, що:

вона не повністю усвідомлювала зміст договору,

Дмитро тиснув на неї психологічно, переконуючи, що “інакше не одружиться”,

договір порушує її основні права як подружжя та матері,

вона не отримала юридичної консультації перед підписанням.

Питання:

Які вимоги до форми та змісту шлюбного договору встановлені Сімейним кодексом України? Які підстави для визнання шлюбного договору недійсним передбачені законом? Чи може шлюбний договір обмежувати право на аліменти або встановлювати порядок виховання дитини? Чи має значення той факт, що договір підписаний перед шлюбом, а не після? Яке значення має твердження Катерини, що вона не усвідомлювала правових наслідків договору? Чи є в цій ситуації ознаки нерівності сторін або тиску, що впливає на дійсність

договору? Який порядок звернення до суду для визнання шлюбного договору недійсним? —————

Задача 2.

Перед укладенням шлюбу, Сергій (45 років, бізнесмен) і Марія (25 років, студентка) уклали шлюбний договір. Згідно з умовами договору, усе майно, придбане Сергієм до шлюбу, залишається його особистою власністю. Крім того, у разі розлучення Марія не має права претендувати на жодну частку в майні Сергія, придбаному під час шлюбу. Договір був належним чином нотаріально посвідчений.

Після 5 років шлюбу, у якому народилася спільна дитина, подружжя вирішило розлучитися. Марія вважає, що умови шлюбного договору є вкрай несправедливими, оскільки вона не має жодних прав на майно, яке було придбано, коли вона була домогосподаркою і займалася вихованням дитини.

Марія звернулася до юриста з вимогою визнати шлюбний договір недійсним.

Питання:

1. Назвіть підстави, за якими шлюбний договір може бути визнаний недійсним.
2. Чи є вік та соціальний статус Марії підставою для визнання договору недійсним?
3. Чи є умови шлюбного договору, що стосуються майна, придбаного під час шлюбу, законними?
4. Які юридичні дії має вчинити Марія для захисту своїх прав?

Рекомендована література

1. Сімейний кодекс України : Кодекс: Закон України від 10.01.2002 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>
2. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 1.06.2000р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>
3. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04. 2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7.12.2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
6. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 1.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>
7. Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні затв. Наказом Міністерства юстиції України від 18.11.2003р. №140/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>
8. Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text>
9. Войтенко Т.В. Визнання шлюбу недійсним в судовому порядку та застосування правових наслідків його недійсності : монографія. Н.-д. і-т публичного права. Київ. Леся, 2016. 232 с.
10. Глиняна К.М. Забезпечення гендерної рівності в сімейних правовідносинах: національний та міжнародний досвід. *Юри-дичний вісник*. 2025. № 1. С. 180-187.
11. Дзера О.В., Боднар Т.В. Сімейне право України. К.: Юрінком Інтер, 2023. 520 с.
12. Дякович М.М. Сімейне право України: навч. посібник. К. : Прав. єдність, 2009 . 512 с.
13. Дякович М.М. Сімейне право України. Х. : ЕКУС, 2022. 416 с.
14. Сафончик О.І. Вплив римського приватного права на формування інститутів шлюбу та фактичних шлюбних відносин в Україні. *Юридичний вісник*. №1. 2025. С.138-145.
15. Сафончик О.І. Шлюбний договір та ІТ: проблемні питання застосування. *Часопис цивілістики*. Випуск 26. С. 83-86.
16. Сімейний кодекс України: наук.-практ. коментар : станом на 01 січн. 2025 р. За заг. ред. Харитонova Є. О., Сафончик О. І. Київ: Норма права, 2025. 432с.
17. Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми : кол. Монографія. За заг. ред.: Є. Харитонova, О. Харитонova, І. Давидової, О. Сафончик. Одеса: Фенікс, 2025. 508 с.

18. Фляжнікова Я.В. Шлюбний договір в Україні: переваги та недоліки. Серія ПРАВО. Випуск 86: частина 2. С. 248- 252.
19. Чеховська І.В. Яременко В.С. Право на укладання шлюбного договору. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2/2020. С. 144-147.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання:

1. Коли виник шлюбний договір?
2. Чи має строк дії шлюбний договір?
3. Чи можуть сторони вносити зміни до шлюбного договору?
4. Що відноситься до джерел регулювання подружніх відносин?

Дайте відповідь на додаткові запитання:

1. Правове регулювання шлюбного договору.
2. Чим має бути підтверджено неможливість виконання шлюбного договору?
3. Чи можна визнати недійсними окремі пункти шлюбного договору ? Яким чином?

Проаналізуйте:

1. Загальну характеристику регулюванню шлюбних відносин з іноземним елементом при застосуванні шлюбного договору.
2. Усі плюси та мінуси шлюбного договору.
3. Яким чином шлюбний договір захищає права жінок з дітьми.
4. Постанови ВС: у справі 522/25760/16, у справі № 200/1546/19, у справі № 320/3970/18

Наведіть приклади:

1. Найвідоміших та «скандальних» пунктів шлюбних договорів зірок.
2. Складіть шлюбний договір
3. Судових рішень щодо визнання шлюбного договору недійсним.

Задача.

Відомий український телеведучий Антон Ш. (50 років) та молода співачка Анна Л. (25 років) уклали шлюбний договір. На момент

укладення шлюбу у Антона було у власності три квартири у Києві, елітний автомобіль та значні заощадження на банківських рахунках.

Шлюбний договір містив такі умови:

1. Усе майно, придбане Антоном до шлюбу, залишається його особистою приватною власністю.

2. У разі розірвання шлюбу Анна не має права на аліменти від Антона, навіть якщо вона стане непрацездатною.

3. За кожний рік спільного життя Антон зобов'язується виплачувати Анні компенсацію в розмірі \$50 000.

4. Договір був підписаний у приватного нотаріуса за три дні до реєстрації шлюбу.

Через п'ять років подружжя розлучилося. Анна вважає, що умови договору є недійсними, оскільки вони ставлять її у вкрай не вигідне матеріальне становище, а також порушують її право на утримання.

Запитання:

1. Чи є умови шлюбного договору, що стосуються майна, придбаного до шлюбу, законними?

2. Чи може бути визнана недійсною умова про відмову від права на аліменти?

3. Чи є умова про виплату компенсації за кожен рік шлюбу законною?

4. Які дії має вчинити Анна для захисту своїх прав?

ТЕМА 4. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ПОДРУЖЖЯ

Питання:

1. Поняття та види немайнових прав подружжя.

2. Особливості реалізації і захисту прав подружжя на ім'я.

3. Особливості реалізації та захисту прав подружжя на вирішення питань життя родини.

4. Особливості реалізації і захисту прав подружжя на батьківство.

5. Захист прав подружжя у випадках сурогатного материнства (штучного запліднення).

Підготуйте презентацію або доповідь на теми:

1. Визнання батьківства під час воєнного стану в Україні.
2. Майнові та немайнові права подружжя.
3. Сурогатне материнство у країнах ЄС.
4. Договір про сурогатне материнство.
5. Аналіз судової практики щодо визнання батьківства.

Задача.

Подружжя – Марина та Олексій, одружені з 2016 року, протягом кількох років безуспішно намагалися мати дітей. У 2023 році лікарі поставили Марині діагноз, що виключає можливість самостійного виношування дитини. Подружжя звернулося до приватної клініки для реалізації програми сурогатного материнства, уклавши договір із сурогатною матір'ю Галиною.

У травні 2024 року народилася дитина. Проте Галина відмовилася передавати дитину та заявила, що хоче залишити її собі. У свідоцтві про народження вона записала себе матір'ю, а батьків подружжя – як “донора/замовників”. Олексій є генетичним батьком дитини.

Подружжя подає позов до суду, вимагаючи:

- визнати їх батьками дитини,
- зобов'язати органи РАЦСу внести зміни до актового запису,
- забезпечити реалізацію їхнього права на батьківство.

Питання:

У чому полягає зміст права подружжя на батьківство згідно з Сімейним кодексом України та міжнародним правом? Який правовий статус дитини, народженої сурогатною матір'ю, та хто визнається її батьками? Які правові наслідки має договір про сурогатне материнство? Чи є він обов'язковим? Чи має сурогатна матір право залишити дитину собі? Як повинні діяти органи державної реєстрації актів цивільного стану у випадку спору про батьківство? Які шляхи судового захисту є у подружжя? Яке значення має той факт, що Олексій – генетичний батько, а Марина – ні?

Задача 2.

Подружжя Іван та Марина перебувають у шлюбі вже 8 років. Вони мають спільну дитину, шкільного віку. Останнім часом між

ними почастишали конфлікти, зокрема через те, що Іван категорично забороняє Марині працювати, вимагає, щоб вона постійно перебувала вдома та доглядала дитину, забороняє їй спілкуватися з колегами та подругами. Крім того, Іван критикує зовнішній вигляд Марини, не дозволяє їй відвідувати курси саморозвитку. Марина вважає таку поведінку порушенням її прав як особи та як дружини.

У зв'язку з цим вона звернулась за консультацією до юриста.

Завдання:

Визначте, які немайнові права подружжя порушено у цій ситуації. Назвіть та обґрунтуйте, які норми Сімейного кодексу України гарантують ці права. Чи може Марина захистити свої права в судовому порядку? Які саме форми захисту вона може використати? Чи можуть немайнові права бути підставою для розірвання шлюбу? Висловіть думку щодо співвідношення немайнових прав та принципу рівності подружжя.

Рекомендована література

1. Сімейний кодекс України : Кодекс: Закон України від 10.01.2002 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>
2. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 1.06.2000р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>
3. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04. 2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7.12.20017р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
6. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 1.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>
7. Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні затв. Наказом Міністерства юстиції України від 18.11.2003р. №140/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>
8. Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей затв. По-

становою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text>

9. Байрачна М.І. Права та обов'язки подружжя за Сімейним кодексом України: дис. ... докт. філ. спец. 081. Право. Харків, 2020. 193 с.
10. Войтенко Т.В. Визнання шлюбу недійсним в судовому порядку та застосування правових наслідків його недійсності : монографія. Н.-д. і-т публичного права. Київ. Леся, 2016. 232 с.
11. Глиняна К.М. Забезпечення гендерної рівності в сімейних правовідносинах: національний та міжнародний досвід. *Юридичний вісник*. 2025. № 1. С. 180-187.
12. Дзера О.В., Боднар Т.В. Сімейне право України. К.: Юрінком Інтер, 2023. 520 с.
13. Дмитрук І.М. Основи цивільного та сімейного права України: навч.- метод. Посібник. Херсон : Гельветика, 2019. 156 с.
14. Дякович М.М. Сімейне право України. Х. : ЕКУС, 2022. 416 с.
15. Дякович М.М. Сімейне право України: навч. посібник. К.: Прав. єдність, 2009 . 512 с.
16. Парфентьев А. Поняття та правова природа особистих немайнових прав подружжя у сімейно-правовій доктрині. *Актуальні проблеми правознавства*. 3 (31) /2022. С. 114-118.
17. Сафончик О.І. Вплив римського приватного права на формування інститутів шлюбу та фактичних шлюбних відносин в Україні. *Юридичний вісник*. 2025. №1. С.138-145.
18. Сафончик О.І. Функції органів опіки та піклування щодо захисту прав та інтересів дитини при позбавленні батьківських прав в умовах воєнного стану. *Юридичний вісник*. 2024. №1. С. 162-168.
19. Сафончик О.І., Шамота А.В. Особисті немайнові права чоловіка і жінки, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах. *Юридичний вісник*. 2021. № 2. С. 54-61.
20. Сафончик О.І., Шамота А.В. Принцип гендерної рівності за сімейним законодавством України. *Часопис цивілістики* 2021. № 41. С. 18-22.
21. Сімейний кодекс України: наук.-практ. коментар : станом на 01 січн. 2025 р. За заг. ред. Харитонova Є. О., Сафончик О. І. Київ: Норма права, 2025. 432с.

22. Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми : кол. Монографія. За заг. ред.: Є. Харитонova, О. Харитонovої, І. Давидової, О. Сафончик. Одеса: Фенікс, 2025. 508 с.
23. Чернік С.Д. Право на материнство та батьківство як особисті немайнові права подружжя. Наукові записки. Серія : Право. Випуск 10. 2021 рік. С. 25-29.
24. Юркевич Ю.М., Дутко А.О. та ін. Особисті немайнові права особи : навч. посібник за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання:

1. Що таке сім'я?
2. Хто відноситься до членів сім'ї?
3. Чи повинні чоловік або дружина утримувати один одного?
4. Назвіть основні особливості договору про сурогатне материнство.

Дайте відповідь на додаткові запитання:

1. Основні права та обов'язки подружжя.
2. Охарактеризуйте право особистої приватної власності подружжя.
3. Охарактеризуйте право спільної сумісної власності подружжя.
4. При яких обставинах не можна оспорювати батьківство ?

Проаналізуйте:

1. Права одного з подружжя при отриманні майнових прав на квартиру іншим.
2. Будь-яке рішення суду про встановлення батьківства, а також внесення змін до актового запису про народження дитини даних про батька.
3. Статистику застосування сурогатного материнства на підставі договору.

Наведіть приклади:

1. Судових рішень щодо визнання батьківства під час воєнного стану.

2. Основних умов договору про сурогатне материнство.
3. Країн у яких найбільше застосовується сурогатне материнство.

Задача 1.

Подружжя Іванових, Петро та Ольга, тривалий час не могли мати дітей. Щоб обійти цю проблему, вони вирішили скористатися допоміжними репродуктивними технологіями. Ольга народила дитину шляхом сурогатного материнства, де були використані сперма її чоловіка Петра та яйцеклітина анонімною донорки. Після народження дитини подружжя зареєструвало її, вказавши себе батьками.

Через рік подружжя розірвало шлюб. Петро, бажаючи уникнути сплати аліментів, подав позов до суду з вимогою визнання його батьківства щодо дитини недійсним, мотивуючи це тим, що Ольга не є біологічною матір'ю. У свою чергу, Ольга категорично заперечує проти позову, стверджуючи, що Петро свідомо погодився на процедуру і дав свою згоду на батьківство.

Питання:

1. Чи має право Петро оскаржити своє батьківство в цій ситуації?
2. Які нормативно-правові акти регулюють права батьківства у разі використання допоміжних репродуктивних технологій?
3. Чи є вагомим аргумент Петра про те, що Ольга не є біологічною матір'ю?
4. Які докази мають бути представлені Ольгою в суді для захисту своїх прав?

Задача 2.

Громадянка Олена (30 років) та громадянин Олександр (32 роки) уклали шлюб. Під час реєстрації шлюбу Олена вирішила залишити своє дошлюбне прізвище – Коваль. Однак, після народження спільної дитини, яку назвали Іваном, Олександр наполіг, щоб Олена змінила своє прізвище на його – Іванов, мотивуючи це тим, що уся сім'я повинна мати однакове прізвище.

Олена не бажає змінювати своє прізвище, оскільки є відомим дизайнером, і її бренд асоціюється саме з прізвищем Коваль. Олександр погрожує, що якщо вона не змінить прізвище, він не дасть

згоди на внесення її прізвища як матері в свідоцтво про народження дитини.

Питання:

1. Чи має право Олександр вимагати від Олени зміни її прізвища?
2. Чи може Олександр заблокувати внесення прізвища Олени в свідоцтво про народження їхньої спільної дитини?
3. Які нормативно-правові акти регулюють право на ім'я?
4. Які юридичні дії може вчинити Олена для захисту своїх прав?

ТЕМА 5. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ЗА СУЧАСНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Питання:

1. Правовий статус дитини за чинним законодавством.
2. Правовий статус «Дитина війни» та особливості його реалізації.
3. Захист прав дитини на утримання: поняття, порядок реалізації, сучасні особливості.
4. Аліментний договір: поняття, істотні умови, зміст.
5. Порядок укладення аліментного договору.
6. Правовідносини батьків та дітей з приводу спільного майна.

Підготуйте презентацію або доповідь на теми:

1. Особливості правового статусу дитини згідно Цивільного кодексу України.
2. Загальна характеристика аліментного договору на утримання дитини
3. Аналіз судової практики щодо управління майном дитини.
4. Аліментний договір: міжнародна практика
5. Захист та забезпечення прав дитини в умовах військових дій в Україні.

Задача.

Громадянка Ірина звернулася до юриста з проханням допомогти у справі про стягнення аліментів. Вона розлучена з громадяни-

ном Сергієм, з яким має спільну дитину – 8-річну доньку. Після розлучення Сергій переїхав до іншого міста, не бере участі у вихованні, матеріально дитину не забезпечує, на телефонні дзвінки майже не відповідає.

Раніше Ірина згодилась не звертатися до суду, оскільки Сергій усно обіцяв надсилати кошти, але за останній рік вона отримала лише 2 перекази по 1000 грн. Її доходу недостатньо для забезпечення мінімальних потреб дитини (одяг, харчування, підготовка до школи).

Ірина хоче:

подати позов про стягнення аліментів,

отримати аліменти за минулий період,

а також дізнатися, чи можна змусити Сергія сплачувати кошти у твердій грошовій сумі, а не від доходу,

і чи можна накласти арешт на його майно, бо він має квартиру, яку здає в оренду.

Питання:

Яке право має дитина на утримання відповідно до Сімейного кодексу України? Які способи захисту прав дитини на утримання передбачає закон? Який порядок подання позову про стягнення аліментів? Які документи потрібні? Чи можна стягнути аліменти за минулий період? Якщо так – за який саме? У яких випадках суд може визначити фіксовану суму аліментів? Чи можливе забезпечення позову у вигляді арешту майна? Який порядок? Яку роль відіграє служба у справах дітей або виконавча служба в таких справах? Яка відповідальність настає за ухилення від сплати аліментів?

Рекомендована література

1. Сімейний кодекс України : Кодекс: Закон України від 10.01.2002 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>
2. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 1.06.2000р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>
3. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04. 2001р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7.12.20017р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
6. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 1.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>
7. Про соціальний захист дітей війни: Закон України від 19.12.2017 р. № 2249-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2195-15>.
8. Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2017р. № 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text>
9. Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні затв. Наказом Міністерства юстиції України від 18.11.2003р. №140/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>
10. Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text>
11. Офіційний портал пошуку дітей «Діти війни». URL: <https://surl.li/iegtjs>
12. Глиняна К.М. Визначення та співвідношення понять «захист» та «охорона» прав дитини. *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 66-71.
13. Глиняна К.М. Забезпечення гендерної рівності в сімейних правовідносинах: національний та міжнародний досвід. *Юридичний вісник*. 2025. № 1. С. 180-187.
14. Глиняна К.М. Проблемні питання захисту прав дитини з урахуванням обсягу її дієздатності. *Юридичний вісник*. 2024. № 3. С. 62-71.
15. Глиняна К.М. Співвідношення правового і соціального статусу дитини в процесі його соціалізації як суб'єкта цивільного права. *Київський юридичний журнал*. 2024. № 5. С. 97-102.
16. Гресь Н.М. Договірне регулювання аліментних зобов'язань щодо утримання батьками своїх дітей. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 3. С. 49-52.

17. Давидова І.В. До питання про управління батьками майном дитини. *Сучасний стан і перспективи розвитку сімейного права України в умовах адаптації до європейського права*: матеріали II Всеукр. круглого столу (м. Одеса, 25 листопада 2022 р.). Одеса, 2022. С. 13-15.
18. Давидова І.В. Представництво: *Діяльність в інтересах іншої особи в умовах війни: цивілістичні аспекти*: колективна монографія; за ред. проф. Є.О. Харитонова, проф. І.В. Давидової. Одеса: Фенікс, 2022. С. 90-117.
19. Давидова І.В. Управління успадкованим майном дитини: *Шерешевські читання: Спадкове право в умовах війни*: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Одеса, 8 грудня 2022 р.). Одеса, 2022. С. 6-9.
20. Давидова І.В., Павлова В.Г. Забезпечення права батьків і дітей на майно. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 112-115.
21. Дзера О.В., Боднар Т.В. Сімейне право України. К.: Юрінком Інтер, 2023. 520 с.
22. Дмитрук І.М. Основи цивільного та сімейного права України : навч.- метод. Посібник. Херсон : Гельветика, 2019. 156 с.
23. Дякович М.М. Сімейне право України. Х. : ЕКУС, 2022. 416 с.
24. Журило С.С. Діти як самостійні суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин. *Актуальні питання цивільного судочинства у світлі судової реформи в Україні*: колект. моногр. За заг. ред. Н.Ю. Голубєвої. Одеса : Юридична література, 2017. С. 105-116.
25. Журило С.С. До питання про надання батьками згоди на усиновлення дитини. *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 20. С. 112-115.
26. Журило С.С. Місце проживання дитини: питання рівності батьків у правах. *Новели цивільного процесуального кодексу України*: матеріали круглого столу (м. Одеса, 26 берез. 2018 р.). Одеса : Фенікс, 2018. С. 31-37.
27. Журило С.С. Окремі питання примусового виконання рішень про відібрання дитини. *Шістдесят шості економіко-правові дискусії*: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції. м. Львів, 2022. С. 62-65.

28. Журило С.С. Орган опіки та піклування як законний представник дитини у судовому процесі. *Новели цивільного процесуального законодавства: представництво*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 16 травня 2019 р.). Одеса: Фенікс, 2019. С. 78-83.
29. Журило С.С. Піклування про інтереси дітей та захист таких інтересів. *Діяльність в інтересах іншої особи в умовах війни: цивілістичні аспекти*: кол. монографія / за ред. проф. Є. О. Харитонова, проф. І. В. Давидової. Одеса : Фенікс, 2022. С. 118-146.
30. Журило С.С. Регулювання усиновлення дітей-громадян України іноземними громадянами: питання теорії та практики: моногр. Одеса, 2016. 290 с.
31. Журило С.С., Владишевська В.В. Захист прав та інтересів дітей в умовах воєнного стану. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 34-38.
32. Наливайко Л.Р. Правовий статус дитини, яка постраждала від війни. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 8. С. 77-81.
33. Пономаренко О.М. Проблеми нормативного визначення вимог до сторін аліментного договору. *Проблеми цивільного права та процесу*. Харків, 2019. С. 186-191.
34. Сафончик О.І. Функції органів опіки та піклування щодо захисту прав та інтересів дитини при позбавленні батьківських прав в умовах воєнного стану. *Юридичний вісник*. 2024. №1. С. 162-168.
35. Сафончик О.І., Шамота А.В. Принцип гендерної рівності за сімейним законодавством України. *Часопис цивілістики* 2021. № 41. С. 18-22.
36. Сімейний кодекс України: наук.-практ. коментар : станом на 01 січн. 2025 р. За заг. ред. Харитонова Є. О., Сафончик О. І. Київ: Норма права, 2025. 432с.
37. Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми : кол. Монографія. За заг. ред.: Є. Харитонова, О. Харитонової, І. Давидової, О. Сафончик. Одеса: Фенікс, 2025. 508 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання:

1. Охарактеризуйте правове регулювання обов'язків батьків щодо утримання своїх дітей.
2. Права дітей і батьків на майно
3. Чи необхідно посвідчувати аліментний договір?
4. Які правочини не мають права вчиняти з майном дитини?
5. Назвіть підстави виникнення прав дітей та батьків.

Дайте відповідь на додаткові запитання:

1. Права дитини : загальна характеристика.
2. Як співвідносяться поняття «потреби» та «інтереси» дитини?
3. До якого віку особа вважається дитиною?
4. Як може використовуватись дохід від майна дитини?
5. Назвіть класифікацію прав дітей та батьків?

Проаналізуйте:

1. Хто має право отримати статус дитина війна з 2022 року?
2. Куди необхідно звертатись для отримання статусу дитина війни?
3. Перелік, яких документів особа повинна надати для отримання статусу дитина війни?
4. Конвенцію про права дитини.

Наведіть приклади:

1. Основних прав дитини
2. Судових рішень щодо тлумачення умов договору про сплату аліментів на дитину та стягнення заборгованості за аліментами
3. Управління батьками майном дітей
4. Судових рішень стосовно управління майном дитини батьками чи одним із батьків.

Задача:

Подружжя Іванових, Дмитро та Олена, розлучилися після 12 років шлюбу. У них є двоє неповнолітніх дітей: 10-річна дочка Марія та 5-річний син Олег. Діти залишилися проживати з матір'ю, Оленою.

Дмитро, який є успішним підприємцем, має нерегулярний, але високий дохід. Олена не працює, оскільки доглядає за дітьми.

Дмитро почав сплачувати аліменти на утримання дітей у розмірі 1/3 від свого щомісячного доходу, як він вважає, що це є справедливим. Однак, його дохід щомісяця коливається від 20 000 грн до 100 000 грн. Олена вважає, що сума аліментів, яку він сплачує, є недостатньою і не покриває всіх потреб дітей, включаючи оплату навчання, медичних послуг та позашкільних занять. Вона хоче встановити аліменти у твердій грошовій сумі.

Питання:

1. Чи має право Олена вимагати встановлення аліментів у твердій грошовій сумі?
2. Які критерії суд буде враховувати при визначенні розміру аліментів?
3. Чи впливає на розмір аліментів той факт, що Дмитро є підприємцем з нерегулярним доходом?
4. Які докази мають бути зібрані Оленою для захисту прав дітей?

ТЕМА 6. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ІНШИХ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ТА РОДИЧІВ

Питання:

1. Правовий статус «члена сім'ї» та «родича».
2. Захист особистих немайнових прав членів сім'ї та родичів.
3. Захист майнових прав членів сім'ї та родичів.
4. Процесуальні особливості захисту немайнових та майнових прав членів сім'ї та родичів.

Підготуйте презентацію або доповідь на теми:

1. Загальна характеристика самозахисту особистих немайнових прав членів сім'ї та родичів.
2. Аналіз судової практики щодо захисту особистих немайнових прав та законних інтересів батьків
3. Захист майнових прав членів сім'ї та родичів: міжнародний досвід

4. Загальні положення щодо форм захисту особистих та майнових прав батьків і дітей.

5. Проблемні аспекти аліментних обов'язків інших членів сім'ї та родичів.

Задача.

Громадянин Петро, пенсіонер, проживає у квартирі, яка належить йому на праві приватної власності. У 2020 році до нього переїхала його дочка Інна разом із чоловіком Віктором та їхнім сином Максимом (онуком Петра). Всі вони проживали разом понад 3 роки.

Петро дозволив проживати без укладання договору оренди чи іншого письмового документа.

У 2024 році між Петром і Віктором виник конфлікт. Петро висловив бажання, щоб зять залишив квартиру, але той відмовився, заявивши, що проживав тут із сім'єю давно, сплачував комунальні послуги, робив ремонт за власний кошт і має право залишитися.

Інна підтримала чоловіка, а також заявила, що її син Максим – малолітній, і виселення без альтернативного житла порушить його права.

Петро звернувся до суду з вимогою виселити зятя та припинити його право користування квартирою.

Питання:

Якими є правові підстави для користування житлом членами сім'ї власника? Чи мав Віктор право користуватися квартирою, якщо вона належить Петру? Чи виникає в нього право на проживання у зв'язку з тривалим фактичним проживанням та участю в утриманні житла? Які майнові права могли виникнути у Віктора як родича (члена сім'ї)? Як захищаються права малолітньої дитини у справах про виселення? Які шанси Петра на задоволення позову? В яких випадках суд може відмовити у виселенні? Як Віктор може захистити свої інтереси, якщо вкладав кошти в ремонт житла іншого власника?

Рекомендована література

1. Сімейний кодекс України : Кодекс: Закон України від 10.01.2002 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>

2. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 1.06.2000 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>
3. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04. 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7.12.20017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
6. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 1.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>
7. Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні затв. Наказом Міністерства юстиції України від 18.11.2003 р. №140/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>
8. Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text>
9. Байрачна М.І. Права та обов'язки подружжя за Сімейним кодексом України: дис. ... докт. філ. спец. 081. Право. Харків, 2020. 193 с.
10. Войтенко Т.В. Визнання шлюбу недійсним в судовому порядку та застосування правових наслідків його недійсності : монографія. Н.-д. і-т публичного права. Київ. Леся, 2016. 232 с.
11. Дмитрук І.М. Основи цивільного та сімейного права України: навч.- метод. посібник. Херсон : Гельветика, 2019. 156 с.
12. Дутко А.О. Загальна характеристика правовідносин батьків і дітей. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2015. № 827. С. 99–102.
13. Дякович М.М. Сімейне право України: навч. посібник. К.: Прав. єдність, 2009 . 512 с.
14. Комісаренко В.Д. Поняття особистих немайнових прав батьків та дітей у законодавстві та правовій доктрині України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020 № 47 том 2. С. 13-17.

15. Параниця С.П. Самозахист як самостійне суб'єктивне право особи. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 33–36.
16. Сердечна І.Л. Самозахист особистих немайнових прав інших членів сім'ї та родичів. *Університетські наукові записки*. 2018. № 67-68. С. 117-127.
17. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення і захисту): монографія. Хмельницький : Вид. ХУУП, 2007. 626 с.
18. Федюк Л.В. Система особистих немайнових прав у цивільному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. І.-Ф., 2006. 16 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання:

1. Що відноситься до майнових прав членів сім'ї?
2. Що відноситься до майнових прав членів родичів?
3. Хто може розпоряджатися власністю малолітніх дітей?
4. Які є види особистих немайнових прав фізичної особи?

Дайте відповідь на додаткові запитання:

1. Хто відноситься до членів сім'ї?
2. Де у законодавстві міститься визначення поняття «сім'я»?
3. Хто відноситься до родичів?
4. Що відноситься до особистих немайнових прав членів сім'ї?
5. Що відноситься до особистих немайнових прав родичів?

Проаналізуйте:

1. Право на недоторканість сімейного життя
2. Особисті немайнові права фізичної особи.
3. Групи способів захисту особистих немайнових прав

Наведіть приклади:

1. Особистих немайнових прав, що забезпечують існування фізичної особи.
2. Особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи
3. Спеціальних способів захисту особистих немайнових прав

Задача 1.

Подружжя Іванових розлучилося після 20 років шлюбу. Після розлучення колишня дружина, Катерина, почала публікувати на своїй сторінці в соціальній мережі Facebook негативні повідомлення про свого колишнього чоловіка, Олександра. Вона звинувачувала його в аморальному способі життя, поширювала чутки про його нові стосунки та ображала його честь і гідність.

Ці повідомлення побачили друзі, колеги та ділові партнери Олександра, що призвело до погіршення його репутації на роботі. Керівництво компанії, де він працює, провело з ним бесіду щодо його «негативного іміджу», а один із важливих клієнтів відмовився від співпраці. Олександр звернувся до юриста з вимогою захистити його права.

Питання:

1. Які особисті немайнові права Олександра було порушено?
2. Назвіть нормативно-правові акти, що регулюють захист цих прав.
3. Які засоби захисту має Олександр? Який із них буде найефективнішим у цій ситуації?
4. Які докази мають бути зібрані, щоб подати позов до суду?

Задача 2.

Подружжя Іванових, Петро та Ольга, перебувало у шлюбі 15 років. За цей час вони придбали двокімнатну квартиру в Києві, дачний будинок у передмісті та автомобіль. Усі ці об'єкти були оформлені на ім'я чоловіка, Петра.

Після розірвання шлюбу Ольга подала позов до суду з вимогою поділу спільно нажитого майна. Петро стверджує, що оскільки все майно зареєстроване на його ім'я, воно належить йому повністю, і Ольга не має на нього жодних прав. Крім того, він заявляє, що автомобіль був придбаний на кошти, подаровані йому батьками, тому не є спільною сумісною власністю подружжя.

Питання:

1. Визначте правовий режим майна, нажитого подружжям у шлюбі.
2. Чи є вагомим аргумент Петра про те, що майно зареєстроване на його ім'я?

3. Чи має право Ольга на частку в автомобілі, якщо він був придбаний на подаровані Петру кошти?

4. Які докази мають бути зібрані Ольгою для захисту своїх майнових прав?

ТЕМА 7. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ СПАДКОВИХ ПРАВ

Питання:

1. Поняття та види спадкування. Особливості цифрового спадкування.

2. Поняття та склад «спадщини».

3. Черги спадкування за чинним законодавством України.

4. Час та місце відкриття спадщини.

5. Порядок та умови складання заповіту. Підстави визнання заповіту недійсним.

6. Спадкова трансмісія.

Підготуйте презентацію або доповідь на теми:

1. Особливості мусульманського спадкового права

2. Пропуск строку прийняття спадщини

3. Види заповітів : загальна характеристика

4. Заповіти у країнах ЄС.

5. Порядок посвідчення заповіту посадовою особою.

Задача 1.

Після смерті Горлова Г.Д. його спадкоємцями стали дружина Горлова З.І., неповнолітній син, Горлов А.Г. та онука, Рижкова М.М., опікуном якої була Горлова З.І. Вона подала до нотаріальної контори заяву про відмову сина та онуки від спадщини на її користь. Нотаріус відмовив в прийнятті заяви.

Проаналізуйте ситуацію.

Задача 2.

Сидоров А.В. звернувся до суду з проханням про продовження строку для прийняття спадщини, яка відкрилася після смерті його матері. Своє прохання він мотивував тим, що дізнався про відкриття

спадщини тільки через півтора роки після її смерті. При розгляді справи було встановлено, що Сидоров А.В. на протязі останніх років не підтримував з матір'ю ніяких відносин, не надавав їй матеріальну допомогу, хоча вона й зверталася до нього з такими проханнями. Всі турботи по утриманню та догляду за матір'ю прийняла на себе сестра Сидорова А.В., до якої й перейшло все спадкове майно.

Яке рішення повинен прийняти суд по цій справі?

Задача 3.

Подружжя Іванових потрапило в ДТП. Чоловік помер в день ДТП, а його дружина – на наступний день в лікарні. Після їх смерті залишилися майно у вигляді будинку, що належав чоловікові на праві особистої приватної власності та автомобіль, який був подарований дружині її батьками за рік до її 50-тиріччя. При цьому все своє майно чоловік заповів сину від першого шлюбу, а про інших двох дітей від шлюбу з померлою дружиною в заповіті взагалі нічого не вказано. У дружини серед спадкоємців залишилися двоє спільних з померлим чоловіком дітей і батько.

Визначте коло спадкоємців кожного з подружжя, між якими буде розподілена спадщина.

Рекомендована література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України : Кодекс: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Сімейний кодекс України : Кодекс: Закон України від 10.01.2002. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>
4. Аліна С.С. Спадкування ІТ-об'єктів за сучасним цивільним законодавством: дис. докт. філос. Одеса. 2020. 204 с.
5. Davydova I., DidenkoL., Tomina V. Legal nature and inheritance of virtual property in Ukraine and the world: current status, problems, prospects. *Ius Humani*. 2021. vol. 10 (II), P. 1-26. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/283-Article%20Text-1221-3-10-20210816.pdf>

6. Давидова І.В., Зубар В.М. Роль нотаріуса в забезпеченні договору про управління спадковим майном військовослужбовців. *Юридичний вісник*. 2025. № 4.
7. Діковська І.А. Міжнародне спадкування у ЄС та Україні: напрями адаптації права України до права ЄС: монографія. Київ, 2020. 303 с.
8. Довгерт А.С. Рекодифікація Цивільного кодексу України: основні чинники і передумови для старту. *Право України*. 2019. № 1. С. 27-41.
9. Заїка Ю.О. Принципи спадкового права як основа правової політики в сфері спадкування. Правове регулювання економіки. 2018. № 17. С. 149-156.
10. Козловська Л.В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав у цивільному праві України: дис... докт. юрид. наук : 12.00.03. К., 2016. 458 с.
11. Кулак Н. Аналіз джерел правового регулювання міжнародних спадкових відносин. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2017. № 6 (28). Ч. 2. С. 153-155.
12. Кухарєв О. Є. Актуальні питання спадкового права в судовій практиці : практ. посіб. Київ. Алерта, 2017. 260 с.
13. Кухарєв О. Є. Управління спадщиною: стан та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2018. Вип. 46. С. 77–88.
14. Маньковський В.В. Історичний аспект становлення спадкування в Україні та його зв'язок з регулюванням спадкових відносин на землях Литви та Польщі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 131- 133.
15. Маньковський В.В. Поняття та види спадкування за цивільним законодавством України, Литви та Польщі: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Одеса. 2022. 181 с.
16. Михайлів М.О. Національне законодавство як джерело правового регулювання міжнародних спадкових відносин. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. № 3. С. 229-234
17. Оксанюк Н.П. Принципи спадкового права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2016. 18 с.
18. Орзіх Ю.Г. Мислення спадкового права у Modus Futuri Exacti: виклики рекодифікації в умовах війни та європейської інтегра-

- ції *Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми*: колективна монографія. За заг. ред. Є. Харитонов, О. Харитонової, І. Давидової, О. Сафончик. Одеса: Фенікс, 2025. С. 471-489.
19. Павлів-Самойл Н., Мех Х. Аналіз спадкового права окремих країн ЄС. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2018. № 889 (Вип. 17). С. 175-181.
 20. Парасюк М.В. Особливості укладання заповіту подружжя. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 91-100.
 21. Печений О. Час і місце відкриття спадщини: проблемні питання нотаріальної практики. *Нотаріат для вас*. 2010. № 5. С. 20-23.
 22. Піцик Х.З. Права та обов'язки спадкоємця і спадкодавця при спадкуванні за законом: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2012. 186 с.
 23. Порядок посвідчення заповітів, прирівняних до нотаріально посвідчених : довідник. Львів : Галицька видавнича спілка, 2024. 48 с.
 24. Середницька І.А. Історико-правовий аспект розвитку спадкового права в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 1. С. 114-118.
 25. Спадкове право: навч. посібник. За ред. Нестерцова-Собакар та ін. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 164 с.
 26. Узунов С.О. Договір про управління спадщиною за цивільним правом України: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Одеса, 2025. 211 с.
 27. Участь адвоката у сімейних та спадкових справах: навчал. посібн. ; за ред. Є.О. Харитонova, О.І. Сафончик. Одеса : Фенікс, 2018. 464 с.
 28. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Приватне право як концепт. Том І. Витоки. Одеса, Фенікс, 2018. 556 с.
 29. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Приватне право як концепт. Том ІІІ. Концепт приватного права і рекодифікації цивільного законодавства в Україні: рефлексії фронтиру : моногр. Одеса : Фенікс, 2019. 752 с.
 30. Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент. За заг. ред. Є.О. Харитонova, О. І. Харитонovoї, Н. Ю. Голубевої. К. : Прав. єдність, 2008. 740 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання:

1. Як приймається спадщина у період воєнного стану?
2. Що таке усунення від права спадкування ?
3. Чи можна прийняти спадщину через представника?
4. Що є спільного та відмінного у понятті право власності та спадковому праві?
5. Чи можуть спадкуватись ІТ об'єкти

Дайте відповідь на додаткові запитання:

1. Назвіть основні ознаки спадкового права
2. Що таке «спадкова маса» ?
3. Коли треба подавати заяву для отримання спадщини?
4. Кому подається заява для отримання спадщини?
5. Як здійснюється спадкування віртуального майна?

Проаналізуйте:

1. Основні проблеми прийняття спадщини у період воєнного стану.
2. Як здійснюється спадкування окремих видів майна
3. Рішення Шевченківського районного суду міста Києва від 20 вересня 2023 року Єдиний державний реєстр судових рішень : справа № 761/10661/23 про визначення додаткового строку на прийняття спадщини

Наведіть приклади:

1. Підстав визнання заповіту недійсним
2. Застосування секретного заповіту використовуючи судову практику
3. Документів якими можна підтвердити місце відкриття спадщини. Підготуйте відповідну заяву до нотаріуса.
4. Спадкування ІТ об'єктів в Україні та країнах ЄС

Задача 1.

20 березня 2024 року, громадянин Петренко І.В., який постійно проживав у Києві, перебуваючи на лікуванні в санаторії у Львові, впав у кому. Його дружина, Петренко О.М., яка постійно проживає в Одесі, терміново вилетіла до Львова. 25 березня 2024 року, о

15:00, Петренко І.В. помер у лікарні м. Львів. 26 березня 2024 року, о 10:00, його дружина Петренко О.М., дізнавшись про смерть чоловіка, раптово померла від серцевого нападу в готельному номері у Львові. Діти подружжя, син та дочка, постійно проживають у Варшаві, Польща.

Запитання:

1. Визначте час та місце відкриття спадщини після смерті Петренка І.В.
2. Визначте час та місце відкриття спадщини після смерті Петренко О.М.
3. Чи може Петренко О.М. успадкувати майно після свого чоловіка, Петренка І.В.?
4. Куди мають звертатися спадкоємці (діти) для прийняття спадщини після обох батьків?

Задача 2.

Громадянин А. та його тесть Б. придбали будинок 03.01.2015 р., в якому став проживати за взаємною домовленістю Б. зі своєю дружиною. 03.03.2015р. внаслідок ДТП А. та Б. загинули. Через деякий час з заявами про прийняття спадщини до нотаріальної контори із заявами про прийняття спадщини звернулись дружини померлих, два сина А, два сина Б., Брат Б. та теща Б., яка протягом тривалого часу знаходилась на його утриманні.

Визначте коло спадкоємців кожного зі спадкодавців, між якими буде розподілена спадщина.

ТЕМА 8.

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР ПОДРУЖЖЯ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ПРАВ

Питання:

1. Поняття та особливості спадкового договору подружжя.
2. Істотні умови спадкового договору подружжя.
3. Порядок та специфіка укладення спадкового договору подружжя.
4. Підстави і порядок визнання спадкового договору недійсним.
5. Нотаріальна та судова практика в сфері укладення спадкових договорів подружжя.

Підготуйте презентацію або доповідь на теми:

1. Спадковий договір в Україні
2. Спадковий договір : міжнародна практика
3. Процедура укладання спадкового договору подружжям
4. Проблемні питання спадкового договору
5. Плюси та мінуси спадкового договору подружжям

Задача.

Подружжя – Олександр і Марія (обом по 65 років, у шлюбі 40 років), вирішили укласти спадковий договір зі своїм сином – Андрієм, який не проживає з ними, але допомагає фінансово.

У договорі зазначено, що:

- після смерті останнього з подружжя, уся спільна квартира переходить у власність Андрія;
- натомість Андрій зобов'язується оплачувати лікування батьків, забезпечувати регулярну матеріальну допомогу, а також сплачувати комунальні послуги за їхнє житло.

Через 4 роки Олександр помирає. Марія змінює думку щодо спадкування і складає заповіт на користь своєї сестри, з якою стала жити після смерті чоловіка. Вона вважає, що Андрій не виконує свої зобов'язки: не допомагає матеріально, не спілкується, не відвідує її.

Після смерті Марії сестра подає заяву на спадщину за заповітом. Андрій – на підставі спадкового договору.

Питання:

Яка правова природа спадкового договору між подружжям та третьою особою? Чи мала право Марія односторонньо змінити розпорядження, передбачене спадковим договором?

Чи могла вона скласти заповіт? Хто у цьому випадку має пріоритетне право на спадщину: Андрій чи сестра? Які правові наслідки має невиконання спадкоємцем умов спадкового договору? Чи може суд визнати спадковий договір недійсним або розірваним? На яких підставах?

Задача 2.

Громадянин Петро, 79 років, має у власності двокімнатну квартиру в м. Львів. Його єдина донька Олена живе за кордоном і не підтримує зв'язку з батьком. Доглядати за ним взялася сусідка – Іри-

на, 45 років. Вона регулярно готує їжу, прибирає, супроводжує до лікаря та купує ліки за свій кошт.

У 2023 році Петро укладає з Іриною договір довічного утримання, за яким він передає їй у власність квартиру після своєї смерті, а вона зобов'язується утримувати його до кінця життя.

Через кілька місяців Петро консультується з іншим юристом, який пропонує замість договору утримання укласти спадковий договір, бо, на його думку, він краще захищає інтереси відчужувача.

Петро розриває перший договір і укладає спадковий договір з Іриною: за його умовами вона отримує квартиру після його смерті, а натомість має забезпечувати йому догляд, харчування, ліки, оплату комунальних послуг.

Через 2 роки Петро помирає. Донька Олена дізнається про спадковий договір і подає позов до суду з вимогою визнати його недійсним, стверджуючи, що Ірина скористалась слабким здоров'ям Петра.

Питання:

У чому полягає різниця між спадковим договором та договором довічного утримання (догляду)? Чи має Ірина право на квартиру за спадковим договором? Що потрібно довести у разі спору? Які правові наслідки має розірвання попереднього договору довічного утримання? Яке правове значення має той факт, що Олена – дочка Петра? Чи може вона претендувати на обов'язкову частку? Які підстави для визнання спадкового договору недійсним і хто має доводити їх у суді? Який договір (спадковий чи довічного утримання) краще захищає права:

- а) відчужувача (Петра);
- б) набувача (Ірини).

Рекомендована література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України : Кодекс: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Сімейний кодекс України : Кодекс: Закон України від 10.01.2002. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>

4. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>
5. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
6. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30 травня 2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text>
7. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України № 296/5 від 22.02.2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>
8. Аліна С.С. Спадкування ІТ-об'єктів за сучасним цивільним законодавством: дис. докт. філос. Одеса. 2020. 204 с.
9. Вербанський А.В., Карпенко Р.В. Дискусійні питання правової природи спадкового договору. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 39–44.
10. Маньковський В.В. Поняття та види спадкування за цивільним законодавством України, Литви та Польщі: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Одеса. 2022. 181 с.
11. Самойлова І. Спадковий договір: правова природа за законодавством України та країн Європи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3 С. 54-59.
12. Сегенюк А.В. Спадковий договір : поняття, характеристика, особливості. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 25. С. 49-52.
13. Слома В. Спадковий договір за законодавством України. URL: <https://surl.li/ivywzt>
14. Узунов С.О. Договір про управління спадщиною за цивільним правом України: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Одеса, 2025. 211 с.
15. Участь адвоката у сімейних та спадкових справах: навчал. посібн. ; за ред. Є.О. Харитонова, О.І. Сафончик. Одеса : Фенікс, 2018. 464 с.
16. Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент. За заг. ред. Є.О. Харитонова, О. І. Харитонової, Н. Ю. Голубевої. К. : Прав. єдність, 2008. 740 с.

17. Чепис І.В., Писарева Е.А. Особливості правового регулювання спадкового договору в Україні та зарубіжних країнах. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету ім. Василя Стуса*. 2021. № 13. Т. 1. С. 151-155.
18. Шама Н.П. Зміст спадкового договору. *Вісник Академії адвокатури України*. 2007. Вип. 9. С. 40-46.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання:

1. Де на законодавчому рівні міститься визначення терміну подружжя ?
2. Чи допускається складання спадкового договору подружжям одного полу в Україні та за її межами ?
3. Підстави розірвання спадкового договору подружжя
4. Чим відрізняється спадковий договір подружжя від договору дарування подружжя?
5. Чи може подружжя укласти спадковий договір, коли у них вже є шлюбний договір?

Дайте відповідь на додаткові запитання:

1. У якій формі укладається спадковий договір ?
2. Хто має право посвідчувати спадковий договір окрім нотаріуса?
3. Які основні документи необхідні при посвідченні спадкового договору подружжя ?
4. Чим відрізняється спадковий договір подружжя від заповіту подружжя?

Проаналізуйте:

1. Переваги спадкового договору подружжя.
2. Ризики спадкового договору подружжя.
3. Судові спори про недійсність спадкового договору подружжя.

Наведіть приклади:

1. Укладання спадкового договору подружжям відомими особистостями або зірками
2. Укладання спадкового договору подружжям у період воєнного стану

3. Помилкового укладання заповіту подружжя (або дарування) замість спадкового договору подружжя

Задача 1.

Пенсіонерка Олена Іванівна (75 років), яка проживає у власному будинку в селі Калинівка, уклала спадковий договір з її племінником Віталієм. Згідно з умовами договору, Віталій зобов'язується доглядати за Оленою Іванівною, надавати їй матеріальну допомогу, купувати ліки та продукти, а після її смерті стати єдиним власником її будинку.

Договір був належним чином нотаріально посвідчений. Після укладення договору, Віталій протягом двох років сумлінно виконував усі свої зобов'язання.

Через три роки після укладення договору Олена Іванівна зустріла свою давню подругу, яка переконала її, що у Віталія можуть бути погані наміри. Занепокоєна Олена Іванівна вирішила розірвати спадковий договір.

Питання:

1. Чи має право Олена Іванівна в односторонньому порядку розірвати спадковий договір?

2. Які правові наслідки можуть настати для сторін у разі розірвання договору?

3. Чи має Віталій право вимагати відшкодування витрат, понесених ним протягом дії договору?

4. Які дії необхідно вчинити, щоб розірвати спадковий договір?

Задача 2.

Громадянка Ірина, 72 роки, уклала спадковий договір з громадянкою Оленою (45 років), яка не є її родичкою. За договором Олена зобов'язалась доглядати Ірину до кінця її життя, забезпечувати продуктами, супроводжувати до лікаря та оплачувати комунальні послуги за її квартиру. Натомість Ірина зобов'язалась передати у власність Олені свою квартиру після смерті.

Через 3 роки Ірина посварилася з Оленою, звинувативши її в недбалому ставленні та вирішила скасувати договір. Вона зверну-

лась до нотаріуса з проханням скасувати спадковий договір і склала заповіт на користь племінника.

Олена дізналась про це і звернулась до суду, вимагаючи визнати скасування спадкового договору недійсним.

Питання:

Які особливості спадкового договору відрізняють його від заповіту та договору довічного утримання? Чи може Ірина в односторонньому порядку скасувати спадковий договір? За яких умов це можливо? Якими є підстави для розірвання спадкового договору в судовому порядку? Чи має право племінник Ірини на спадкування за заповітом у цьому випадку? Яке рішення має прийняти суд у спорі між Оленою та Іриною?

ТЕМА 9. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИТУ СПАДКОВИХ ПРАВ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ

Питання:

1. Право на спадкування зачатої, але ще ненародженої дитини.
2. Порядок відкриття спадкової справи та прийняття спадщини.
3. Особливості спадкування батьками після дітей.
4. Право на обов'язкову частку в спадщині.

Підготуйте презентацію або доповідь на теми:

1. Нотаріальна форма захисту у спадкових правовідносинах
2. Спадкування корпоративних прав
3. Спадкування боргів
4. Аналіз судової практики щодо спадкування майна у період воєнного часу.
5. Види заповітів : український та міжнародний досвід.

Задача 1.

Громадянка Оксана Іванівна, 80 років, померла 1 травня 2024 року. Заповіт вона не залишила. Її спадкоємцями першої черги за законом були:

Син – Віктор, 55 років

Донька – Лариса, 52 роки

Віктор подав заяву про прийняття спадщини. Лариса не встигла подати заяву, оскільки померла 20 вересня 2024 року, тобто до закінчення 6-місячного строку на прийняття спадщини після смерті матері.

Після смерті Лариси у неї залишився син – Андрій, який 1 листопада 2024 року подав нотаріусу заяву про те, що приймає спадщину за матірчиним правом, тобто те, що мала б отримати його мати Лариса у спадок від Оксани Іванівни.

Віктор заперечує, вважаючи, що Лариса не встигла прийняти спадщину, а тому її син не має права на частку. Андрій наполягає, що спадкове право матері перейшло до нього в порядку спадкової трансмісії.

Питання:

Що таке спадкова трансмісія відповідно до ст. 1276 ЦК України? Які умови необхідні для того, щоб спадкова трансмісія мала місце? Чи мала Лариса право на спадщину, якщо померла до завершення 6-місячного строку? Чи мав право Андрій успадкувати частку Лариси в майні Оксани Іванівни? Як обчислюється строк для прийняття спадщини в порядку трансмісії? Від якого моменту він починається? Чи змінюється порядок спадкування, якщо Лариса не подала заяву, але фактично прийняла спадщину (наприклад, оплачувала комунальні послуги, доглядала за матір'ю)? Яке рішення має ухвалити нотаріус або суд у цій ситуації?

Задача 2.

Громадянин Кирило Антонович, 66 років, помер у серпні 2023 року. Його єдиним майном була однокімнатна квартира в місті Кременчук. Заповіт він не залишив.

Після смерті спадкодавця:

Близькі родичі (двоє братів і племінниця) не подали заяв про прийняття спадщини у шестимісячний строк.

Один із братів, Валентин, проживав за тією ж адресою, але не був зареєстрований офіційно у квартирі і не подав жодних документів до нотаріуса.

У квартирі на момент смерті спадкодавця ніхто не був зареєстрований.

Через 8 місяців після смерті до нотаріуса звернулася Кременчуцька міська рада з вимогою визнати спадщину відумерлою.

Валентин, дізнавшись про це, звернувся до суду з вимогою визнати за ним право на спадщину, посиляючись на те, що “він фактично прийняв спадщину”, бо:

оплачував комунальні послуги за квартиру,
користувався нею після смерті брата,
зберіг деякі речі покійного.

Питання:

Що таке відумерлість спадщини згідно з ЦК України? Які умови виникнення відумерлості спадщини? Чи дотримані вони в описаній ситуації? Чи мала Кременчуцька міська рада право звернутися за визнанням спадщини відумерлою? Чи можна вважати, що Валентин фактично прийняв спадщину? Які докази він повинен надати? Чи може суд відновити строк на прийняття спадщини? Які умови передбачені законом для цього? Як буде вирішено спір, якщо суд визнає, що Валентин не подав заяву через поважні причини? Хто стає власником відумерлої спадщини, і як оформлюється це право? —

Рекомендована література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України: Кодекс: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Сімейний кодекс України : Кодекс: Закон України від 10.01.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>
4. Аліна С. С. Спадкування ІТ-об’єктів за сучасним цивільним законодавством: дис. докт. філос. Одеса. 2020. 204 с.
5. Davydova I., Didenko L., Tomina V. Legal nature and inheritance of virtual property in Ukraine and the world: current status, problems, prospects. *Ius Humani*. 2021. vol. 10 (II), P. 1-26. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/283-Article%20Text-1221-3-10-20210816.pdf>
6. Діковська І.А. Міжнародне спадкування у ЄС та Україні: напрями адаптації права України до права ЄС: монографія. Київ, 2020. 303 с.

7. Заїка Ю.О. Принципи спадкового права як основа правової політики в сфері спадкування. *Правове регулювання економіки*. 2018. № 17. С. 149-156.
8. Козловська Л.В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав у цивільному праві України: дис... докт. юрид. наук : 12.00.03. К., 2016. 458 с.
9. Кухарєв О. Є. Актуальні питання спадкового права в судовій практиці : практ. посіб. Київ : Алерта, 2017. 260 с.
10. Маньковський В.В. Поняття та види спадкування за цивільним законодавством України, Литви та Польщі: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Одеса. 2022. 181 с.
11. Mankovskyi V. The Reality of testament is on the legislation of Ukraine, Lithuania and Poland. *Global Prosperity*. 2021. Vol.1, Issue 3. P. 28-33 (October 2021). URL: <http://gprosperity.org/index.php/journal/article/view/25>
12. Ракул О.В. Спадкове право України та європейських країн: деякі основні відмінності. URL: <http://www.spilnota.org.ua/ru/article/id-1204/>
13. Оксанюк Н. П. Принципи спадкового права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2016. 18 с.
14. Орзіх Ю.Г. Мислення спадкового права у Modus Futuri Exacti: виклики рекодифікації в умовах війни та європейської інтеграції *Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми*: колективна монографія. За заг. ред. Є. Харитоновна, О. Харитонової, І. Давидової, О. Сафончик. Одеса: Фенікс, 2025. С. 471-489.
15. Павлів-Самойл Н., Мех Х. Аналіз спадкового права окремих країн ЄС. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2018. № 889 (Вип. 17). С. 175-181.
16. Участь адвоката у сімейних та спадкових справах: навчал. посібн. ; за ред. Є.О. Харитоновна, О.І. Сафончик. Одеса : Фенікс, 2018. 464 с.
17. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Приватне право як концепт. Том III. Концепт приватного права і рекодифікації цивільного законодавства в Україні: рефлексії фронтиру: монографія. Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova. Одеса : Фенікс, 2019. 752 с.

18. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Приватне право як концепт. Том І. Витоки. Одеса, Фенікс, 2018. 556 с.
19. Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент. За заг. ред. Є. О. Харитонova, О. І. Харитонovoї, Н. Ю. Голубевої. К. : Прав. єдність, 2008. 740 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА

Питання:

1. Чи може відбуватись зміна черговості при спадкуванні за законом
2. Чим відрізняється спадкування за заповітом від спадкування за законом?
3. Які є особливості спадкування батьками після дітей у період воєнного стану?
4. Що таке «парантela» ?
5. У які строки кредитори спадкодавця мають право звернутись до спадкоємців з вимогою про оплату боргу спадкодавця?

Дайте відповідь на додаткові запитання:

1. Надайте визначення «дитина»
2. Назвіть загальні засади спадкування за законом.
3. Чи має право спадкувати пасинок чи падчериця?
4. Чи існувало спадкування дітей у римському приватному праві?

Проаналізуйте:

1. Які саме документи повинні надати спадкоємці нотаріусу при відкритті спадщини?
2. Які саме документи повинні надати спадкоємці нотаріусу при відкритті спадщини, якщо оригінали були втрачені або залишені на окупованій території ?
3. Зміст заяви про прийняття спадщини.
4. Зміст секретного заповіту .

Наведіть приклади:

1. Спадкування корпоративних прав
2. Судових рішень щодо «автоматичного» прийняття спадщини дітьми
3. Недоліків «автоматичного» прийняття спадщини

Задача 1.

20 березня 2024 року громадянин Іванов С.В. помер у ДТП. На момент його смерті його дружина, Іванова О.П., була на восьмому місяці вагітності. У Іванова С.В. залишилася також повнолітня дочка від першого шлюбу, Іванова М.С. Заповіту Іванов С.В. не залишив.

30 березня 2024 року у Іванової О.П. народився син, Іванов П.С.

Питання:

1. Чи має право на спадкування ненароджена дитина, зачата до смерті Іванова С.В.?
2. Хто є спадкоємцями першої черги в даній ситуації?
3. Як буде розподілено спадкове майно між спадкоємцями?
4. Які юридичні дії повинні бути вчинені, щоб оформити спадщину на ім'я всіх спадкоємців?

Задача 2.

Громадянин Олексій Петрович, 80 років, склав заповіт, згідно з яким усе його майно – трикімнатна квартира в центрі Києва, автомобіль і банківський рахунок – він заповів своєму улюбленому племіннику Ігорю.

На момент смерті Олексія Петровича у нього залишилися:

- Дружина, Марія Іванівна, 78 років, яка є інвалідом II групи.
- Син, Сергій Олексійович, 55 років, який є здоровою, працездатною людиною.
- Внучка, Ганна Сергіївна, 15 років, донька Сергія. Її батьки живі.

Племінник Ігор, дізнавшись про заповіт, готується оформити спадщину. Дружина Олексія Петровича, Марія Іванівна, вважає, що вона також має право на частину майна померлого чоловіка, попри заповіт.

Питання:

1. Хто з перелічених осіб має право на обов'язкову частку в спадщині?
2. Який розмір обов'язкової частки?
3. Чи впливає на право на обов'язкову частку той факт, що спадкоємці за заповітом можуть не бажати її виділення?
4. Які дії необхідно вчинити, щоб реалізувати право на обов'язкову частку?

ПИТАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття категорій «захист цивільних прав» та «охорона цивільних прав». Співвідношення означених категорій.
2. Поняття та співвідношення категорій «цивільне (сімейне) право» та «цивільний інтерес».
3. Способи захисту цивільних прав в сучасних умовах.
4. Порядок захисту цивільних та сімейних прав.
5. Захист цивільних та сімейних прав судом.
6. Захист цивільних та сімейних прав нотаріусом.
7. Самозахист цивільних та сімейних прав.
8. Підстави та порядок отримання правового статусу подружжя.
9. Правові наслідки зареєстрованого шлюбу та фактичних шлюбних відносин.
10. Цивільне партнерство, як форма організації сімейного життя.
11. Види майнових правовідносин подружжя.
12. Підстави та порядок захисту прав подружжя на спільне майно.
13. Підстави та порядок захисту аліментних прав подружжя.
14. Порівняльна характеристика шлюбного договору в різних правових системах.
15. Поняття та істотні умови шлюбного договору за чинним законодавством України.
16. Порядок укладення шлюбного договору.
17. Підстави та порядок визнання шлюбного договору недійсним.
18. Судова практика в сфері захисту майнових прав подружжя.
19. Поняття та види немайнових прав подружжя.
20. Особливості реалізації і захисту прав подружжя на ім'я.
21. Особливості реалізації та захисту прав подружжя на вирішення питань життя родини.
22. Особливості реалізації і захисту прав подружжя на батьківство.
23. Захист прав подружжя у випадках сурогатного материнства (штучного запліднення).
24. Правовий статус дитини за чинним законодавством.
25. Правовий статус «Дитина війни» та особливості його реалізації.

26. Захист прав дитини на утримання: поняття, порядок реалізації, сучасні особливості.
27. Аліментний договір: поняття, істотні умови, зміст.
28. Порядок укладення аліментного договору.
29. Правовідносини батьків та дітей з приводу спільного майна.
30. Правовий статус «члена сім'ї» та «родича».
31. Захист особистих немайнових прав членів сім'ї та родичів.
32. Захист майнових прав членів сім'ї та родичів.
33. Процесуальні особливості захисту немайнових та майнових прав членів сім'ї та родичів.
34. Поняття та види спадкування.
35. Особливості цифрового спадкування.
36. Поняття та склад «спадщини».
37. Черги спадкування за чинним законодавством України.
38. Час та місце відкриття спадщини.
39. Порядок та умови складання заповіту.
40. Підстави визнання заповіту недійсним.
41. Спадкова трансмісія.
42. Поняття та особливості спадкового договору подружжя.
43. Істотні умови спадкового договору подружжя.
44. Порядок та специфіка укладення спадкового договору подружжя.
45. Підстави і порядок визнання спадкового договору недійсним.
46. Нотаріальна та судова практика в сфері укладення спадкових договорів подружжя.
47. Право на спадкування зачатої, але ще ненародженої дитини.
48. Порядок відкриття спадкової справи та прийняття спадщини.
49. Особливості спадкування батьками після дітей.
50. Право на обов'язкову частку в спадщині.

РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові акти:

1. Гаагська конвенція про колізію законів, що стосуються форми заповітів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_424#Text.
2. Конвенція про колізії законів, які стосуються форми заповітів 1961 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_424#Text
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Офіційний портал пошуку дітей «Діти війни». URL: <https://surl.li/iegtjs>
5. Положення про Спадковий реєстр: Наказ Міністерства юстиції України №1810/5 від 07.07.2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0831-11#Text>
6. Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text>
7. Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні затв. Наказом Міністерства юстиції України від 18.11.2003р. №140/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>
8. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>
9. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 1.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text>
10. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>
11. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 1.06.2000р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>

12. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7.12.20017р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

13. Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 р. № 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text>

14. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 року № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

15. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993р. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

16. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04. 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

17. Про соціальний захист дітей війни: Закон України від 19.12.2017 р. № 2249-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2195-15>

18. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України № 296/5 від 22.02.2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

19. Сімейний кодекс України : Кодекс: Закон України від 10.01.2002 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14>

20. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

21. Цивільний процесуальний кодекс : Закон України України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

Спеціальна література:

1. Аліменти по-новому : науково-практичний коментар Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку стягнення аліментів" ; Центр сімейно-правових досліджень. Київ, 2018. 68 с.

2. Аліна С.С. Спадкування ІТ-об'єктів за сучасним цивільним законодавством: дис. докт. філос. Одеса. 2020. 204 с.

3. Байрачна М.І. Права та обов'язки подружжя за Сімейним кодексом України: дис. ... докт. філ. спец. 081. Право. Харків, 2020. 193 с.

4. Берназ-Лукавецька О.М. Аналіз Впливу Covid-19 на спадкові відносини : міжнародний досвід. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Римське право і сучасність. Актуальні проблеми оновлення цивільного законодавства»* (м. Одеса, 25 травня 2023), Одеса, Фенікс. 2023. С. 42-43.

5. Вербанський А.В., Карпенко Р.В. Дискусійні питання правової природи спадкового договору. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 39–44.

6. Войтенко Т. В Визнання шлюбу недійсним в судовому порядку та застосування правових наслідків його недійсності : монографія. Н.-д. і-т публичного права. Київ. Леся, 2016. 232 с.

7. Глиняна К.М. Визначення та співвідношення понять «захист» та «охорона» прав дитини. *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 66-71.

8. Глиняна К.М. Забезпечення гендерної рівності в сімейних правовідносинах: національний та міжнародний досвід. *Юридичний вісник*. 2025. № 1. С. 180-187.

9. Глиняна К.М. Забезпечення прав дитини на охорону здоров'я та належну медичну допомогу. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)* у 2 т. матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за загальною редакцією С.В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 427-431.

10. Глиняна К.М. Забезпечення прав та охоронюваних законом інтересів дитини міжнародно-правовими актами. *Рекодифікація цивільного законодавства і системи права України в контексті євроінтеграційних процесів: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (8-9 листопада 2019 р.)* / За заг. ред. Є.О. Хартонова. Одеса : Фенікс, 2019. С. 103 – 106.

11. Глиняна К.М. Захист прав дитини в умовах пандемії. Проблеми правового регулювання цивільних відносин в умовах COVID-19 : матер. *Всеукр. науково-практичної онлайн-конференції (23 квітня 2020 р.)* / За заг. ред. Є.О. Харитоновна. Одеса. Фенікс, 2020. С. 37-40.

12. Глиняна К.М. Міжнародні стандарти охорони та захисту житлових прав та законних інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Юридичний вісник*. 2019. № 2. С. 44-48.

13. Глиняна К.М. Проблемні питання захисту прав дитини з урахуванням обсягу її дієздатності. *Юридичний вісник*. 2024. № 3. С. 62-71.

14. Глиняна К.М. Співвідношення правового і соціального статусу дитини в процесі його соціалізації як суб'єкта цивільного права. *Київський юридичний журнал*. 2024. № 5. С. 97-102.

15. Гресь Н.М. Договірне регулювання аліментних зобов'язань щодо утримання батьками своїх дітей. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 3. С. 49-52.

16. Давидова І.В. До питання про управління батьками майном дитини. Сучасний стан і перспективи розвитку сімейного права України в умовах адаптації до європейського права: матеріали II Всеукр. круглого столу (м. Одеса, 25 листопада 2022 р.). Одеса, 2022. С. 13-15.

17. Давидова І.В. Представництво: Діяльність в інтересах іншої особи в умовах війни: цивілістичні аспекти: колективна монографія; за ред. проф. Є.О. Харитонова, проф. І.В. Давидової. Одеса: Фенікс, 2022. С. 90-117.

18. Давидова І.В. Управління успадкованим майном дитини: Шерешевські читання: Спадкове право в умовах війни: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Одеса, 8 грудня 2022 р.). Одеса, 2022. С. 6-9.

19. Давидова І.В., Зубар В.М. Роль нотаріуса в забезпеченні договору про управління спадковим майном військовослужбовців. *Юридичний вісник*. 2025. № 4.

20. Давидова І.В., Павлова В.Г. Забезпечення права батьків і дітей на майно. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 112-115.

21. Davydova I., Didenko L., Tomina V. Legal nature and inheritance of virtual property in Ukraine and the world: current status, problems, prospects. *Ius Humani*. 2021. vol. 10 (II), P. 1-26. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/283-Article%20Text-1221-3-10-20210816.pdf

22. Дзера О.В., Боднар Т.В. Сімейне право України. К.: Юрінком Інтер, 2023. 520 с.

23. Діковська І.А. Міжнародне спадкування у ЄС та Україні: на прямі адаптації права України до права ЄС: монографія. Київ, 2020. 303 с.

24. Дмитрук І. М Основи цивільного та сімейного права України : навч.- метод. посібник. Херсон: Гельветика, 2019. 156 с.

25. Довгерт А.С. Рекодифікація Цивільного кодексу України: основні чинники і *передумови* для старту. Право України. 2019. № 1. С. 27-41.

26. Дутко А.О. Загальна характеристика правовідносин батьків і дітей. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2015. № 827. С. 99–102.

27. Дякович М.М. Сімейне право України : навч. посібник. К.: Прав. єдність, 2009. 512 с.

28. Дякович М.М. Сімейне право України. Х. : ЕКУС, 2022. 416 с.

29. Дякович М.М. Сімейне право України: навч. посібник. К. : Прав. єдність, 2009. 512 с.

30. Журило С.С. Діти як самостійні суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин. Актуальні питання цивільного судочинства у світлі судової реформи в Україні: колект. моногр. За заг. ред. Н.Ю. Голубевої. Одеса : Юридична література, 2017. С. 105-116.

31. Журило С.С. До питання про надання батьками згоди на усиновлення дитини. *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 20. С. 112-115.

32. Журило С.С. Місце проживання дитини: питання рівності батьків у *правах*. Новели цивільного процесуального кодексу України: матеріали круглого столу (м. Одеса, 26 берез. 2018 р.). Одеса : Фенікс, 2018. С. 31-37.

33. Журило С.С. Окремі питання примусового виконання рішень *про відібрання* дитини. Шістдесят шості економіко-правові дискусії: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції. м. Львів, 2022. С. 62-65.

34. Журило С.С. Орган опіки та піклування як законний представник дитини у судовому процесі. Новели цивільного процесуального законодавства: представництво: матеріали Міжнародної нау-

ково-практичної конференції (м. Одеса, 16 травня 2019 р.). Одеса: Фенікс, 2019. С. 78-83.

35. Журило С.С. Піклування про інтереси дітей та захист таких інтересів. *Діяльність в інтересах іншої особи в умовах війни: цивільні аспекти*: кол. монографія / за ред. проф. Є. О. Харитонова, проф. І. В. Давидової. Одеса : Фенікс, 2022. С. 118-146.

36. Журило С.С. Регулювання усиновлення дітей-громадян України іноземними громадянами: питання теорії та практики: монографія. Одеса. Б. в., 2016. 290 с.

37. Журило С.С., Владишевська В.В. Захист прав та інтересів дітей в умовах воєнного стану. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. № 2. С. 34-38.

38. Заїка Ю.О. Принципи спадкового права як основа правової політики в сфері спадкування. Правове регулювання економіки. 2018. № 17. С. 149-156.

39. Козловська Л.В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав у цивільному праві України: дис... докт. юрид. наук : 12.00.03. К., 2016. 458 с.

40. Комісаренко В.Д. Поняття особистих немайнових прав батьків та дітей у законодавстві та правовій доктрині України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.. 2020 № 47 том 2. С. 13-17.

41. Кулак Н. Аналіз джерел правового регулювання міжнародних спадкових відносин. Jurnalul juridic național: teorie și practică. 2017. № 6 (28). Ч. 2. С. 153-155.

42. Кухарев О. Є. Актуальні питання спадкового права в судовій практиці : практ. посіб. Київ : Алерта, 2017. 260 с.

43. Кухарев О. Є. Управління спадщиною: стан та перспективи розвитку. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2018. Вип. 46. С. 77–88.

44. Маньковський В.В. Історичний аспект становлення спадкування в Україні та його зв'язок з регулюванням спадкових відносин на землях Литви та Польщі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 131- 133.

45. Маньковський В.В. Особливості суб'єктного складу першої черги спадкоємців при спадкуванні за законом в Україні, Литві та Польщі. *Часопис цивілістики*. 2021. № 43. С. 52-57.

46. Маньковський В.В. Поняття та види спадкування за цивільним законодавством України, Литви та Польщі: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Одеса. 2022. 181 с.

47. Mankovskyi V. The Reality of testament is on the legislation of Ukraine, Lithuania and Poland. Global Prosperity. 2021. Vol.1, Issue 3. P. 28-33 (October 2021). URL: <http://gprosperity.org/index.php/journal/article/view/25>

48. Михайлів М.О. Національне законодавство як джерело правового регулювання міжнародних спадкових відносин. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. № 3. С. 229-234

49. Наливайко Л.Р. Правовий статус дитини, яка постраждала від війни. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 8. С. 77-81.

50. Оксанюк Н. П. Принципи спадкового права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2016. 18 с.

51. Орзіх Ю.Г. Заповідальний відказ: проблеми правозастосування. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25- річчя прийняття Конституції України)* у 2 т.: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.). Одеса, 2021. С. 438-441.

52. Орзіх Ю.Г. Мислення спадкового права у Modus Futuri Exacti: виклики рекодифікації в умовах війни та європейської інтеграції *Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми*: колективна монографія. За заг. ред. Є. Харитонова, О. Харитонової, І. Давидової, О. Сафончик. Одеса: Фенікс, 2025. С. 471-489.

53. Орзіх Ю.Г. Правозастосування у нотаріальній діяльності в умовах воєнного стану в Україні: на прикладі спадкування. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 650-653.

54. Павлів-Самоїл Н., Мех Х. Аналіз спадкового права окремих країн ЄС. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2018. № 889 (Вип. 17). С. 175-181.

55. Павлова В.Г. Спадковий договір та договір довічного утримання (догляду) в цивільному праві України. *Часопис цивілістики*. 2023. Вип. 47. С. 38-43.

56. Парасюк М.В. Особливості укладання заповіту подружжя. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 91-100.

57. Парфентьев А. Поняття та правова природа особистих немайнових прав подружжя у сімейно-правовій доктрині. *Актуальні проблеми правознавства*. 3 (31) /2022. С. 114-118.

58. Печений О. Час і місце відкриття спадщини: проблемні питання нотаріальної практики. *Нотаріат для вас*. 2010. № 5. С. 20-23.

59. Піцик Х.З. Права та обов'язки спадкоємця і спадкодавця при спадкуванні за законом: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2012. 186 с.

60. Пономаренко О.М. Проблеми нормативного визначення вимог до сторін аліментного договору. *Проблеми цивільного права та процесу*. Харків, 2019. С. 186-191.

61. Порядок посвідчення заповітів, прирівняних до нотаріально посвідчених : довідник. Львів : Галицька видавнича спілка, 2024. 48 с.

62. Ракул О.В. Спадкове право України та європейських країн: деякі основні відмінності. URL: <http://www.spilnota.org.ua/ru/article/id-1204/>

63. Самойлова І. Спадковий договір: правова природа за законодавством України та країн Європи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3 С. 54-59.

64. Сафончик О. І., Шамота О. В. Принцип гендерної рівності за сімейним законодавством України. *Часопис цивілістики*. 2021. № 41. С. 18-22.

65. Сафончик О.І. Вплив римського приватного права на формування інститутів шлюбу та фактичних шлюбних відносин в Україні. *Юридичний вісник*. 2025. № 1. С.138-145.

66. Сафончик О.І. Сімейний кодекс України в умовах рекодифікації цивільного законодавства. *Офіційна концепція оновлення Цивільного кодексу України: проблеми практичної реалізації : матеріали Всеукр. круглого столу, Одеса, 25 лютого 2021 р.* за заг. ред. д.ю.н., проф. Є.О. Харитонова, д.ю.н., проф. О.І. Харитонової. Одеса : Фенікс, 2021. С. 21-25.

67. Сафончик О.І. Функції органів опіки та піклування щодо захисту прав та інтересів дитини при позбавленні батьківських прав в умовах воєнного стану. *Юридичний вісник.* 2024. №1. С. 162-168.

68. Сафончик О.І. Шлюбний договір та ІТ: проблемні питання застосування. *Часопис цивілістики.* Випуск 26. С. 83-86.

69. Сафончик О.І., Шамота А.В. Особисті немайнові права чоловіка і жінки, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах. *Юридичний вісник.* 2021. № 2. С. 54-61.

70. Сафончик О.І., Шамота А.В. Принцип гендерної рівності за сімейним законодавством України. *Часопис цивілістики* 2021. № 41. С. 18-22.

71. Сегенюк А.В. Спадковий договір : поняття, характеристика, особливості. *Часопис цивілістики.* 2017. Вип. 25. С. 49-52.

72. Сердечна І.Л. Самозахист особистих немайнових прав інших членів сім'ї та родичів. *Університетські наукові записки.* 2018. № 67-68. С. 117-127.

73. Середницька І.А. Історико-правовий аспект розвитку спадкового права в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2018. № 1. С. 114-118.

74. Сімейний кодекс України: наук.-практ. коментар : станом на 01 січн. 2025 р. За заг. ред. Харитонова Є. О., Сафончик О. І. Київ: Норма права, 2025. 432с.

75. Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми : кол. Монографія. За заг. ред.: Є. Харитонова, О. Харитонової, І. Давидової, О. Сафончик. Одеса: Фенікс, 2025. 508 с.

76. Слома В. Спадковий договір за законодавством України. URL: <https://surl.li/ivywzt>

77. Спадкове право в Україні : посібник / Шишка Р.Б. Київ : Ліра. К, 2021. 228 с.

78. Спадкове право: навч. посібник. За ред. Нестерцова-Собакарь та ін. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ, 2017. 164 с.

79. Спадщина з іноземним елементом : практичний посібник. Коротюк О.В. Київ, ОВК, 2022. 236 с.

80. Спадщина і спадкування : збірник. Петков С.В., Журавльов Д.В., Дрозд О.Ю., Дрозд В.Г., ЦУЛ, 2021. 334 с.

81. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення і захисту): монографія. Хмельницький : Вид. ХУУП, 2007. 626 с.

82. Узунов С.О. Договір про управління спадщиною за цивільним правом України: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Одеса, 2025. 211 с.

83. Участь адвоката у сімейних та спадкових справах: навчал. посібн. ; за ред. Є.О. Харитонова, О.І. Сафончик. Одеса : Фенікс, 2018. 464 с.

84. Федюк Л.В. Система особистих немайнових прав у цивільному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. І.-Ф., 2006. 16 с.

85. Фляжнікова Я.В. Шлюбний договір в Україні: переваги та недоліки. Серія ПРАВО. Випуск 86: частина 2. С. 248- 252.

86. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Приватне право як концепт. Том І. Витоки. Одеса, Фенікс, 2018. 556 с.

87. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Приватне право як концепт. Том ІІІ. Концепт приватного права і рекодифікації цивільного законодавства в Україні: рефлексії фронтиру: монографія. Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova. Одеса : Фенікс, 2019. 752 с.

88. Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент. За заг. ред. Є. О. Харитонova, О. І. Харитонovoї, Н. Ю. Голубевої. К. : Прав. єдність, 2008. 740 с.

89. Чепис І.В., Писарева Е.А. Особливості правового регулювання спадкового договору в Україні та зарубіжних країнах. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету ім. Василя Стуса*. 2021. № 13. Т. 1. С. 151-155.

90. Чернік С.Д. Право на материнство та батьківство як особисті немайнові права подружжя. *Наукові записки*. 2021. Вип. 10. С. 25-29.

91. Чеховська І.В. Яременко В.С. Право на укладання шлюбного договору. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 144-147.

92. Шама Н.П. Зміст спадкового договору. *Вісник Академії адвокатури України*. 2007. Вип. 9. С. 40-46.

93. Юркевич Ю.М., Дутко А.О. та ін. Особисті немайнові права особи : навч. посібник за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с.

Зміст

ВСТУП.	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН.	6
Тема 1. Визначальні категорії навчального курсу.	7
Тема 2. Особливості захисту майнових прав подружжя.	12
Тема 3. Шлюбний договір як спосіб захисту майнових прав подружжя.	17
Тема 4. Особливості захисту немайнових прав подружжя.	22
Тема 5. Особливості захисту прав дітей за сучасним законодавством.	28
Тема 6. Особливості захисту немайнових прав інших членів сім'ї та родичів.	34
Тема 7. Особливості реалізації та захисту спадкових прав.	39
Тема 8. Спадковий договір подружжя як спосіб захисту майнових прав.	44
Тема 9. Особливості захисту спадкових прав батьків та дітей. .	50
ПИТАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.	56
РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ.	58

Навчальне видання

ЗАХИСТ СІМЕЙНИХ ТА СПАДКОВИХ ПРАВ

ПРАКТИКУМ

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
спеціальність D8 «Право» / 081 «Право»

За редакцією

Є. О. Харитонова, О. М. Берназ-Лукавецької

Електронне видання

Ум-друк. арк. 3,6.

Зам. № 2509-11.

Видавець ПП «Фенікс»

(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).

Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.

e-mail: fenix-izd@ukr.net